

T.C.
SIİRT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
BÖLGESEL KALKINMA İKTİSADI BİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BÖLGESEL KALKINMADA YATIRIM ORTAMININ ROLÜ:

SIİRT ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammed Mekin TOKGÖZ

Danışman:Prof.Dr. Burak ÇAMURDAN

SIİRT-2025

TEZ KABUL TUTANAĞI
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Prof. Dr. Burak ÇAMURDAN danışmanlığında, 223202018 Öğrenci numaralı, Muhammed Mekin TOKGÖZ tarafından hazırlanan bu çalışma 29/05/2025 tarihinde aşağıdaki İktisat Anabilim Dalı, Bölgesel Kalkınma İktisadı Bilim Dalında **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

	<u>Ünvanı, Adı ve Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Başkan (Tez Danışmanı):	Prof. Dr. Burak ÇAMURDAN	
Jüri Üyesi:	Doç. Dr. Semih Serkant AKTUĞ	
Jüri Üyesi:	Doç. Dr. Emin YÜREKLİ	

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

... /.../2024

Doç. Dr. Ahmet SAYLAK

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	VII
ABSTRACT.....	IX
KISALTMALAR.....	XI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1.BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI VE TEORİK TEMELLER	4
1.1. BÖLGESEL KALKINMA TANIMI VE KAPSAMI.....	4
1.2. BÖLGESEL KALKINMA SÜREÇLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	4
1.3. KALKINMA EKONOMİSİ VE BÖLGESEL KALKINMA İLİŞKİSİ.....	6
1.4. BÖLGESEL KALKINMA TEORİLERİ VE YAKLAŞIMLAR	6
1.4.1. Klasik ve Neo-Klasik Teoriler	7
1.4.2. Keynesyen Kalkınma Yaklaşımları.....	7
1.4.3. Endüstriyel Kalkınma ve Yatırım Perspektifleri.....	8
1.5. BÖLGESEL KALKINMANIN ÖLÇÜLMESİ: GÖSTERGELER VE METODOLOJİLER.....	8
1.6. BÖLGESEL KALKINMADA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ve YEŞİL EKONOMİ YAKLAŞIMI	9
1.7. DİJİTAL EKONOMİ VE BÖLGESEL KALKINMA	11
1.7.1. Dijital Ekonominin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü	12
1.7.2. Dijital Ekonominin Bölgesel Kalkınmaya Katkı Sağladığı Alanlar.....	13
1.7.3. Siirt'te Dijital Ekonomi Potansiyeli	14
İKİNCİ BÖLÜM.....	15
2. YATIRIM KAVRAMI VE ORTAMI	15
2.1. YATIRIM KAVRAMININ TANIMI VE UNSURLARI.....	15
2.1.1. Fiziksel Sermaye ve Teknolojik Yatırımlar	15
2.1.2. Beşeri Sermaye ve Sosyal Yatırımlar.....	15
2.1.3. Çevresel ve Sürdürülebilir Yatırımlar	16
2.2. YATIRIM ORTAMINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER	16

2.2.1. Hukuki ve Kurumsal Yapı.....	16
2.2.2. Teknolojik Gelişmişlik ve Dijitalleşme.....	17
2.2.3. Altyapı ve Enerji Erişimi.....	17
2.2.4. Finansmana Erişim ve Yatırım Teşvikleri	18
2.3. TÜRKİYE’DE YATIRIM ORTAMININ GELİŞİMİ.....	18
2.3.1. Ekonomik Dönüşüm Süreci ve Politikalar	18
2.3.2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İşlevi	19
2.3.3. Yatırımcı Algısı ve Karşılaşılan Engeller	20
2.4. BÖLGESEL KALKINMADA YATIRIMIN ÖNEMİ	20
2.4.1. İstihdam Yaratma Potansiyeli	20
2.4.2. Sektörel Çeşitlilik ve Ekonomik Dayanıklılık	21
2.4.3. Girişimcilik Ekosisteminin Güçlendirilmesi.....	21
2.5. YATIRIM VE BÖLGESEL GÖÇ İLİŞKİSİ	21
2.5.1. Bölgesel Göçün Temel Dinamikleri ve Yatırımla İlişkisi.....	22
2.5.2. Yatırımların Göç Eğilimleri Üzerindeki Etkileri	22
2.5.3. Siirt’te Göç Eğilimleri ve Yatırımın Rolü.....	23
2.5.4. Yatırımla Desteklenen Tersine Göç Stratejileri	23
2.6. YEŞİL YATIRIMLARIN EKONOMİK VE ÇEVRESEL KATKILARI.....	24
2.6.1. Yeşil Yatırımların Ekonomik Katkıları.....	24
2.6.2. Yeşil Yatırımların Çevresel Katkıları	25
2.6.3. Siirt İçin Uygulanabilir Yeşil Yatırım Projeleri.....	27
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	29
3. SİİRT İLİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI VE YATIRIM ORTAMI.....	29
3.1. SİİRT’İN COĞRAFİ VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ.....	29
3.2. SİİRT’İN EKONOMİK YAPISI VE KAYNAKLARI.....	30
3.2.1. Tarım, Hayvancılık ve Doğal Kaynaklar	30
3.2.2. Sanayi ve Hizmet Sektörleri.....	30
3.3. SİİRT’İN STRATEJİK KONUMU VE BÖLGESEL POTANSİYELİ.....	32
3.4. SİİRT’TE YATIRIM ORTAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ	33

3.4.1. Mevcut Yatırımlar ve Ekonomik Katkılar	34
3.4.2. Yatırımcılar İçin Avantaj ve Dezavantajlar	35
3.5. SİİRT'E ÖZGÜ KALKINMA VE YATIRIM STRATEJİLERİ.....	35
3.5.1. Yerel Yönetimlerin Rolü ve Katkısı.....	36
3.5.2. Yatırım Teşvikleri ve Başarı Örnekleri.....	36
3.5.3. Bölgesel İşbirlikleri ve Kamu-Özel Ortaklıkları.....	37
3.6. BÖLGESEL KALKINMADA KAMU-ÖZEL ORTAKLIKLARI	37
3.6.1. Kamu-Özel Ortaklıklarının Bölgesel Kalkınmadaki Rolü.....	38
3.7. SİİRT'TE TURİZMİN BÖLGESEL KALKINMADAKİ ROLÜ	39
3.7.1. Siirt'te İnanç Turizmi ve Ekonomik Kalkınma.....	40
3.7.2. Siirt'te Doğa Turizmi ve Ekonomik Katkıları.....	40
3.7.3. Siirt'te Kültürel Mirasın Korunması ve Turizme Katkısı	41
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	42
4. YATIRIMLARIN BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİSİ.....	42
4.1. BÖLGESEL KALKINMANIN GÖSTERGELERİ VE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ.....	42
4.1.1. Ekonomik Göstergeler: Büyüme ve İstihdam	42
4.1.2. Sosyal Göstergeler: Eğitim ve Sağlık.....	42
4.1.3. Çevresel Göstergeler: Sürdürülebilirlik ve Yeşil Kalkınma	43
4.2. SİİRT ÖRNEĞİNDE YATIRIM VE KALKINMA İLİŞKİSİ	44
4.2.1. Yerel Ekonomiye Katkıları ve İstihdam Artışı.....	45
4.2.2. Sosyo-Kültürel Dönüşüm ve Yaşam Kalitesindeki İyileşme.....	45
4.3. YATIRIM ORTAMININ BÖLGESEL KALKINMADAKİ BAŞARI VE ZORLUKLARI.....	46
4.3.1. Stratejik Sektörlerin Belirlenmesi	46
4.3.2. Yatırımcı Beklentileri ve Politik Uyumluluk	46
4.3.3. Bölgesel Kalkınmada Yatırımın Sürdürülebilirliği	47
BEŞİNCİ BÖLÜM	48
5. BÖLGESEL KALKINMA İÇİN YATIRIM ORTAMININ İYİLEŞTİRİLMESİ	48
5.1. ULUSAL VE BÖLGESEL POLİTİKALAR İÇİN STRATEJİK ÖNERİLER.....	48

5.1.1. Ekonomik Göstergeler: Büyüme ve İstihdam	49
5.1.2. Girişimcilik ve Yenilikçilik Ekosisteminin Güçlendirilmesi	49
5.1.3. Kamu-Özel Sektör Ortaklıkları ve Destek Programları	50
5.2. SİİRT ÖZELİNDE YATIRIM STRATEJİLERİ VE ÖNERİLER	50
5.2.1. Yerel ve Bölgesel İşbirlikleri	51
5.2.2. Stratejik Sektörlerin Belirlenmesi ve Geliştirilmesi.....	51
5.3.GELECEKTEKİ ÇALIŞMALAR İÇİN ARAŞTIRMA ALANLARI ..	52
5.4. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ VE BÖLGESEL KALKINMADAKİ ROLÜ.....	54
SONUÇ.....	55
KAYNAKÇA.....	57

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****BÖLGESEL KALKINMADA YATIRIM ORTAMININ RÖLÜ :SİİRT ÖRNEĞİ****Muhammed Mekin TOKGÖZ****2025/Sayfa: XIV+67**

Bölgesel kalkınma, farklı coğrafi alanlar arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmada, ekonomik ve sosyal yapıyı güçlendirmede ve sürdürülebilir bir kalkınma süreci inşa etmede kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, yatırım ortamının niteliksel özellikleri, bölgesel ekonomileri yönlendirmede belirleyici bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Literatür taraması temelinde hazırlanan bu çalışma, yatırım iklimi ile bölgesel kalkınma arasındaki ilişkiyi derinlemesine incelemekte, konuyu teorik temelleriyle incelemekte ve pratik çıkarımlar sunmaktadır.

İlk aşamada, bölgesel kalkınma kavramı, tarihsel evrimi, teorik yaklaşımlar ve ölçüm yöntemleri ele alınmış ve kalkınmanın çok boyutlu yapısı ortaya konulmuştur. Ardından, yatırım kavramı, yatırım ortamını etkileyen faktörler ve Türkiye'de yatırım ortamının dönüşümü incelenmiş; böylece, bölgesel kalkınma ile yatırımlar arasındaki etkileşimi anlamak için gerekli kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Bu teorik temele dayanarak, yerel koşulların, sosyo-ekonomik yapının, beşeri sermayenin, altyapının ve kurumsal düzenlemelerin yatırımlar üzerindeki etkisi, Siirt ili için özel olarak yapılan bir analiz yoluyla değerlendirilmiştir. Literatür, yatırımların iş yaratma, ekonomik çeşitliliği sağlama, inovasyon ve girişimcilik ekosistemini güçlendirme, yaşam kalitesini iyileştirme ve sosyo-kültürel dönüşümü destekleme potansiyelini vurgulamaktadır.

Sonuçlar, ulusal ve bölgesel düzeylerde politika yapıcılar için stratejik öneriler geliştirme fırsatı sunmaktadır. Eğitim ve işgücü geliştirme programları, girişimcilik ekosistemine destek, altyapı yatırımlarının hızlandırılması, kamu-özel sektör işbirlikleri, yerel aktörler arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesi ve sürdürülebilirlik odaklı politikaların yaygınlaştırılması, bölgelerin kalkınma sürecini ileri bir aşamaya taşıyacak

temel adımlar olarak belirlenmiştir. istikrarlı ve kapsayıcı bir yapı. Ayrıca, gelecekteki araştırmaların sektörel uzmanlaşma, insan sermayesi dönüşümü, inovasyon ekosistemi performansı, kamu-özel sektör ortaklığı etkinliği ve yeşil kalkınma stratejilerinin bölgesel düzeydeki sonuçlarına odaklanması, literatüre ve uygulamaya daha güçlü kanıtlar sağlayabilir.

Genel olarak, bu çalışmanın katkısı, yatırım ikliminin bölgesel kalkınmadaki rolünü çok boyutlu bir perspektiften açıklamak ve politika yapıcılara, uygulayıcılara ve araştırmacılara bütünsel, kanıta dayalı bir perspektif sağlamaktır. Böylece, ilgili politikalar ve stratejiler daha etkili, verimli ve sürdürülebilir bir şekilde uygulanabilir ve bölgesel kalkınmaya doğru somut ilerleme kaydedilebilir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel kalkınma, Yatırım ortamı, Beşerî sermaye, Sürdürülebilirlik, Girişimcilik ekosistemi

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****THE ROLE OF INVESTMENT ENVIRONMENT IN REGIONAL
DEVELOPMENT: THE SIIRT EXAMPLE****Muhammed Mekin TOKGÖZ****2025/Sayfa: XIV+67**

Regional development is of critical importance in reducing development differences between different geographical areas, strengthening the economic and social structure and building a sustainable development process. In this context, the qualitative characteristics of the investment climate emerge as a decisive tool in directing regional economies. This study, prepared on the basis of literature review, examines the relationship between investment climate and regional development in depth, examines the subject with its theoretical foundations and offers practical implications.

In the first stage, the concept of regional development, its historical evolution, theoretical approaches and measurement methods are discussed and the multidimensional structure of development is revealed. Then, the concept of investment, the factors affecting the investment climate and the transformation of the investment climate in Turkey are examined; thus, the necessary conceptual framework is established to understand the interaction between regional development and investments. Based on this theoretical basis, the impact of local conditions, socio-economic structure, human capital, infrastructure and institutional arrangements on investments is evaluated through an analysis specifically conducted for Siirt province. The literature highlights the potential of investments to create jobs, provide economic diversification, strengthen the innovation and entrepreneurship ecosystem, improve the quality of life and support socio-cultural transformation.

The results provide an opportunity to develop strategic recommendations for policy makers at national and regional levels. Education and workforce development programs, support for the entrepreneurship ecosystem, acceleration of infrastructure investments, public-private partnerships, strengthening coordination between local

actors and dissemination of sustainability-oriented policies have been identified as the fundamental steps that will carry the development process of regions to a more stable and inclusive structure. In addition, future research focusing on sectoral specialization, human capital transformation, innovation ecosystem performance, public-private partnership effectiveness and regional-level outcomes of green development strategies can provide stronger evidence to the literature and practice.

In general, the contribution of this study is to explain the role of investment climate in regional development from a multidimensional perspective and to provide policy makers, practitioners and researchers with a holistic, evidence-based perspective. Thus, relevant policies and strategies can be implemented more effectively, efficiently and sustainably and tangible progress can be made towards regional development.

Key Words: Regional development, Investment environment, Human capital, Sustainability, Entrepreneurial ecosystem

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği (kısaltmalarımız şablondaki gibi ayarlanmalı)

AR-GE : Araştırma Geliştirme

BM : Birleşmiş Milletler

OECD : Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Türkiyede Bulunan Kalkınma Ajansları.....	19
Şekil 2. Siirt'in Coğrafi Konumu.....	29

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Demografik Yapı Değişimi (1990 Öncesi ve Sonrası).....	29
Tablo 2. İl Yatırım Teşvikleri 2024	31
Tablo 3. Siirt İlinin Sanayi Sektörünün Dağılımı(2013)	32
Tablo 4. Siirt İlinde İşe Yerleştirmede En Yüksek Sayılı Meslekler 2022 (Ocak-Eylül).....	34
Tablo 5. Siirt İli Eğitim Durumu(2008).....	43
Tablo 6. Siirt İli Eğitim Durumu(2022).....	43

ÖN SÖZ

Tez araştırmamın ve yazımımın gerçekleşmesinde büyük katkıları bulunan danışmanım Prof. Dr. Burak ÇAMURDAN’a süreç boyunca görüşlerini aldığım Dr. Salih ENGEL’e Prof. Dr. Cahit EPEAN’a yolumu aydınlattığı için, sevgiyle desteğini esirgemeyen aileme, manevi desteğini esirgemeyen arkadaşlarım Mustafa Ali İREY, Muhammed Safa MERGEN, kardeşim Bünyamin TOKGÖZ’e teşekkür ederim.

Muhammed Mekin TOKGÖZ

GİRİŞ

Bölgesel kalkınma kavramı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik, sosyal ve mekansal eşitsizlikleri ortadan kaldırma amacıyla sıkça tartışılan bir konudur. Türkiye gibi farklı coğrafi, kültürel ve ekonomik koşullara sahip bir ülkede, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak ve bu farklardan kaynaklanan toplumsal sorunları en aza indirmek büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, literatürde, özellikle yerel ve bölgesel düzeyde yatırım ortamının iyileştirilmesi olmak üzere yatırımların, bölgesel kalkınmanın sağlanmasında hayati bir rol oynadığı yaygın olarak vurgulanmaktadır. Yatırım ortamının iyileştirilmesi, özel sektör ve kamu kurumlarının kalkınma süreçlerinde daha etkili ve sürdürülebilir sonuçlar elde etmelerini sağlar. Bu noktadan hareketle, bu çalışma, yatırım ikliminin bölgesel kalkınma dinamiklerindeki önemini teorik ve ampirik literatür aracılığıyla incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu araştırmanın gerekçesi, Türkiye'nin belirli bir bölgesine odaklanmanın getireceği derinlik ve özgüllüğe duyulan ihtiyaçtır. Ülke genelindeki yapısal reformlar, teşvik politikaları ve bölgesel kalkınma stratejileri, farklı bölgelerde farklı düzeylerde etkilidir. Böylece belirli bir il (Siirt ili) odaklanılarak bu il karakterize eden koşullar, fırsatlar ve engeller ortaya çıkarılabilecektir. Böylece literatür taraması yoluyla yürütülecek olan bu araştırma, bölgesel yatırım ortamının geliştirilmesinde genel politikalar ile yerel gerçeklikler arasında önemli bir köprü kurmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın amacı ve problemi

Bu araştırmanın temel amacı, “Bölgesel kalkınmada yatırım ikliminin rolü” temasını literatür taraması yoluyla değerlendirmektir. Sorun, bölgesel kalkınma süreçlerinin bazı bölgelerde neden istenilen düzeyde gerçekleşmediği ve yatırım ortamının bu süreçte ne ölçüde belirleyici bir faktör olduğudur. Bu bakış açısıyla, Siirt ili örneğinde yatırım ikliminin belirleyicileri literatüre dayalı olarak incelenecek ve bölgesel kalkınma politikalarının teorik temelleri ve elde edilen sonuçlar ışığında yorumlanacaktır. Böylece literatür ışığında yatırım ikliminin evriminin bölgesel kalkınmayı nasıl etkileyebileceği analiz edilecektir.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlamaları

Bu çalışma, bölgesel kalkınma teorileri, yatırım ikliminin temel belirleyicileri, Türkiye'deki bölgesel kalkınma politikaları ve teşvikleri ve Siirt'teki yatırım iklimi hakkındaki literatürün incelenmesine odaklanacaktır. Araştırma kapsamında; altyapı, beşeri sermaye, teknolojik gelişme ve finansmana erişim gibi yatırım ortamının önemli bileşenleri ile ekonomik, sosyal ve kurumsal faktörler ikincil kaynaklara dayalı olarak incelenecektir.

Çalışmada, saha araştırması veya birincil veri toplama faaliyetlerini içermemektedir; yalnızca literatür, akademik makaleler, resmi raporlar, tezler ve kitaplar gibi ikincil kaynaklardan yararlanılarak yürütülecektir. Bu nedenle, sonuçlar tamamen mevcut çalışmalara, istatistiksel raporlara ve analizlere dayanmaktadır. Bu durum, çalışmanın sınırlılıklarını belirlemekte ve elde edilen sonuçların incelenen literatürün kapsamı ve doğası ile sınırlı olmasına neden olmaktadır. Öte yandan, mevcut literatür dikkatlice analiz edilerek, konunun teorik çerçevesi ve pratik örnekleri geniş bir perspektiften değerlendirilecektir.

Veri toplama yöntemi ve tekniği: Yalnızca literatür taraması

Bu çalışmada kullanılan temel yöntem, ikincil kaynaklara dayalı kapsamlı bir literatür taramasıdır. Literatür taraması, belirli bir konu hakkında mevcut bilgileri derlemek, sınıflandırmak ve analiz etmek için sıklıkla kullanılan bilimsel bir yöntemdir. Özellikle sosyo-ekonomik konularda literatür taraması, konunun kavramsal çerçevesini anlamaya, farklı teorik yaklaşımları karşılaştırmaya ve önceki çalışmaların sonuçlarını sentezleyerek bir sonuca ulaşmaya yardımcı olur.

Çalışmada kullanılan ikincil kaynaklar (akademik makaleler, raporlar, kitaplar)

Araştırmanın bir parçası olarak; ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayınlanan akademik makaleler, üniversitelerde hazırlanan tezler, kalkınma ajansları, kamu kurumları ve uluslararası kuruluşlar tarafından yayınlanan raporlar, istatistiksel veri içeren resmi yayınlar ve güvenilir yayınevleri tarafından yayınlanan bilimsel kitaplar kullanılmıştır. Bu kaynaklar hem teorik altyapıyı şekillendirmeye hem de pratik örnekler sunmaya hizmet eder. Literatürdeki ampirik çalışmaların sonuçları, bölgesel farklılıkların anlaşılmasına ve yatırım ikliminin etkinliğinin değerlendirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Seçim kriterleri ve literatür değerlendirme süreci

Literatür analizinde, uluslararası alanda tanınan endekslerde yer alan akademik dergiler ve önde gelen yayınevleri tarafından yayınlanan kitaplar esas olarak dikkate alınmıştır. Ayrıca, uzman kuruluşlar (DPT, Kalkınma Bakanlığı, kalkınma ajansları, TÜİK, Dünya Bankası, OECD, UNDP, vb.) tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin bölgesel kalkınması, yatırım teşvikleri ve yerel ekonomik kalkınma politikalarına ilişkin raporlar da kapsama dahil edilmiştir. Literatür seçilirken güncellik, metodolojik sağlamlık, kavramsal netlik ve örneklerin pratikteki temsil gücü dikkate alınmıştır.

Değerlendirme sürecinde çalışmalar konularına, kapsadıkları bölgelere, kullandıkları yöntemlere ve ürettikleri sonuçlara göre sınıflandırılmıştır. Bu şekilde teorik yaklaşımlar, uygulanan analizler ve politika önerileri daha sistematik bir şekilde incelenmiş ve farklı kaynaklar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkarılmıştır.

Literatür Taramasının Genel Değerlendirmesi

Literatür taramasının ardından, bölgesel kalkınmanın dinamik bir kavram olduğu ve ekonomik büyüme, insan sermayesi, altyapı, girişimcilik, teknolojik gelişme ve kurumsal yapılar gibi çok boyutlu faktörlerden etkilendiği bulunmuştur. Yatırım ortamının iyileştirilmesi bu çok boyutlu sürecin önemli bir parçasıdır. Literatür, özellikle az gelişmiş veya nispeten az gelişmiş bölgelerde yatırım ortamının kalitesinin, yabancı yatırımcıların ilgisini artırmada, yerel girişimciliği desteklemede ve uzun vadeli ekonomik çeşitlilik yaratmada hayati bir rol oynadığını göstermektedir.

Ayrıca, bölgesel kalkınma politikalarının başarısı için yerel koşulları anlama ve politika araçlarını bu koşullara uyarılmanın önemi literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, Siirt ili gibi belirli bir bölgeye odaklanan çalışmalar, genel politikaların yerel düzeyde nasıl sonuçlar ürettiğine dair değerli içgörüler sunmaktadır. Örneğin, literatür, uygun altyapı, eğitilmiş bir işgücü, girişimci bir kültür ve etkili kurumsal yapıların birleşiminin bölgesel kalkınmayı hızlandırdığını göstermektedir.

Bu bölümünde belirlenen amaç, kapsam ve yöntem, tezin sonraki bölümlerinde literatür birikiminin sistematik olarak sunulmasına olanak tanıyacaktır. Böylece, yatırım ikliminin bölgesel kalkınmadaki önemi, hem teorik hem de pratik olarak, literatür ışığında çok boyutlu bir çerçevede incelenebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI VE TEORİK TEMELLER

1.1. BÖLGESEL KALKINMA TANIMI VE KAPSAMI

Bölgesel kalkınma, bir ülkenin farklı coğrafi alanları arasındaki sosyal, ekonomik ve mekansal farklılıkları azaltmayı, daha dengeli bir kalkınma düzeyine ulaşmayı ve her bölgenin potansiyelini sürdürülebilir bir şekilde kullanmasını sağlamayı amaçlayan bir süreç olarak tanımlanabilir (Pike ve ark., 2016, s.3). Bu süreç yalnızca ekonomik büyümeye odaklanmaz; istihdam, insan sermayesi, altyapı, kurumsal kapasite, çevresel sürdürülebilirlik, sosyal adalet, kültürel değerlerin korunması ve karar alma süreçlerine halkın katılımı gibi çok boyutlu ve çok aktörlü bir yapıyı da içermektedir (Faggian ve ark., 2019, s.153).

Bölgesel kalkınma politikalarının temelinde, bölgeler arasındaki kalkınma farklılıklarının ülkenin bir bütün olarak refahını ve sosyal entegrasyonunu olumsuz etkilediği fikri yer almaktadır. Bu bağlamda bölgesel kalkınma, makro düzeyde büyüme stratejilerinin yanı sıra, mikro düzeyde bölgesel kapasitelerin artırılmasını, yerel dinamiklerin desteklenmesini ve politika araçlarının yerel koşullara uyarlanmasını gerektirmiştir (Sevinç H.,2011, s36) Bu yaklaşım, coğrafi avantajları, sektörel uzmanlaşmayı, yenilikçi girişimleri ve sosyal sermayeyi harekete geçirerek sürdürülebilir ve uzun vadeli kalkınmayı sağlamayı amaçlamıştır.

Bölgesel kalkınmanın kapsamı bu nedenle oldukça geniştir. Tarım, turizm, sanayi, ticaret, hizmetler, eğitim, sağlık, teknoloji, kültür ve çevre gibi farklı alanlar bölgesel kalkınma stratejilerinin önemli bir parçası olabilir. Bu çok boyutluluk bölgesel kalkınmanın disiplinlerarası doğasını vurgularken, aynı zamanda bölgesel politikaların geliştirilmesinde kamu ve özel sektörlerin, sivil toplum örgütlerinin ve yerel toplumun işbirliğini de gerektirmektedir (Bille ve Schulze, 2006, s.1071).

1.2. BÖLGESEL KALKINMA SÜREÇLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Bölgesel kalkınma kavramının tarihsel gelişimi, sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan bölgesel eşitsizliklere ve mekansal dengesizliklere verilen yanıtlarla yakından

bağlantılıdır. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında ivme kazanan sanayileşme süreci, üretim faaliyetlerinin belirli bölgeler ve şehirler etrafında yoğunlaşması nedeniyle bir ülke içinde farklı kalkınma düzeylerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu dönemdeki araştırma ve politika, sanayileşmiş merkezler ile az gelişmiş çevre bölgeler arasındaki farklılıkları belirlemeye ve yönetmeye odaklanmıştır (Pike ve ark., 2016, s.59).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, devlet müdahaleciliği arttıkça ve planlı kalkınma politikaları önem kazandıkça, bölgesel kalkınma hükümetler için daha belirgin bir politika alanı haline gelmiştir. Bu dönem, İtalya, İngiltere ve Fransa gibi Avrupa ülkelerinde bölgesel planlama kurumlarının oluşturulması, yoksul ve az gelişmiş bölgelere destek ve endüstriyel yatırımın çevrelere kaydırılması gibi uygulamalarla şekillenmiştir (Yılmaz B. , 2011). Benzer şekilde, 1950'ler ve 1960'lar, bölgesel dengesizlikleri ortadan kaldırmak ve bölgesel düzeyde ulusal kalkınma hedeflerini azaltmak için gelişmekte olan ülkelerde kalkınma planlarının uygulandığı bir dönemdir (Kutlutürk ve Orhan, 2021).

Yapısal dönüşüm, neoliberal politikaların yükselişi ve 1970'ler ve 1980'lerdeki küreselleşme süreçleri bölgesel kalkınmaya yönelik yaklaşımı yeniden şekillendirmiştir (Baştav, 2012). Geleneksel devletçi müdahaleciliğe dayalı politikaların etkisinin sorgulanmasıyla birlikte bölgelerin rekabet gücü, inovasyon kapasitesi, insan sermayesinin geliştirilmesi ve yerel aktörlerin karar alma süreçlerine katılımı ön plana çıkmıştır. Bu dönem, “alt bölgesel girişimler”, “kümeleme” yaklaşımları, “inovasyon sistemleri” ve “teknoparklar” gibi kavramların literatürde ve uygulamada yaygınlaşmasının önünü açmıştır (Gömleksiz, 2012).

1990'lardan bu yana Avrupa Birliği'nin entegrasyon ve uyum politikaları, Birleşmiş Milletler'in Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve OECD ve Dünya Bankası gibi uluslararası örgütlerin programları bölgesel kalkınmayı küresel gündemde tutmuştur. Bölgesel kalkınma artık yalnızca ekonomiyi değil aynı zamanda sosyal uyumu, çevresel sürdürülebilirliği, yerel demokrasiyi ve katılımı da vurgulayan çok boyutlu, çok yönlü ve çok aktörlü bir süreç olarak görülmüştür (Başarır, 2008).

1.3. KALKINMA EKONOMİSİ VE BÖLGESEL KALKINMA İLİŞKİSİ

Kalkınma ekonomisi, ülkelerin refahını artırmayı, yoksulluğu azaltmayı, insan sermayesini geliştirmeyi ve yapısal dönüşümü sağlamayı amaçlayan politikalara, teorilere ve uygulamalara odaklanan bir disiplindir. Alan, genellikle ülke düzeyinde değerlendirilen kalkınma hedeflerini ekonomik büyüme, makroekonomik istikrar, endüstriyel çeşitlilik ve sosyal kalkınma göstergeleri aracılığıyla inceler (Acar, 2006, s.50). Ancak, kalkınma ekonomisi yaklaşımı yerel ve bölgesel dinamikleri de vurgulamıştır.

Bölgesel kalkınma, kalkınma ekonomisinin temel ilkelerinin coğrafi ölçeğe uyarlanması anlamına gelmektedir. Bir ülke için bir bütün olarak tasarlanan büyüme ve kalkınma stratejileri, tüm bölgelerde aynı etkiye sahip değildir (Pike ve ark., 2016, s.257). Doğal kaynakların dağılımı, nüfus yapısı, insan sermayesi düzeyi, altyapı kapasitesi, kurumsal özellikler ve kültürel miras, her bölgenin kalkınma yolculuğunu benzersiz kılmıştır (Arslan, 2023). Bu anlamda, bölgesel kalkınma politikaları, yerel ihtiyaçlar ve koşullar ışığında, kalkınma ekonomisi çerçevesinde genel ilkelerin ve teorilerin yeniden yorumlanmasını temsil etmektedir (Aydoğan, 2011).

Literatürde, kalkınma ekonomisi teorileri (örneğin Arthur Lewis'in iki sektörlü büyüme modeli, Rostow'un kalkınma aşamaları, içsel büyüme teorisi, yapısal dönüşüm teorileri) ve bölgesel kalkınma yaklaşımları (çekirdek-çevre modelleri, büyüme kutbu teorisi, içsel bölgesel kalkınma yaklaşımları, kümelenme) yaygın olarak kullanılmaktadır (Çalikoğlu, 2022). Kalkınma teorisi bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bölgeler arasındaki farklı kalkınma yörüngelerinin nedenleri daha iyi anlaşılabilir. Kalkınma ekonomisinin sağladığı makroekonomik çerçeve, bölgesel kalkınmadaki mikro ölçekli farklılıkları algılamaya yardımcı olurken; bölgesel kalkınma yaklaşımları, kalkınma ekonomisinin ilkelerini belirli yerel stratejiler ve politikalarla somutlaştırılmıştır (Eraydın, 2004).

1.4. BÖLGESEL KALKINMA TEORİLERİ VE YAKLAŞIMLAR

Bölgesel kalkınma, tarih boyunca farklı teorik çerçeveler ve yaklaşımlar ışığında ele alınmış ve her dönemin sosyo-ekonomik koşullarına, teknolojik gelişme düzeylerine ve politik anlayışlarına göre değişen paradigmalara açıklanmıştır (Acar,

2006, s.62). Bu teoriler genellikle bölgeler arası farklılıkların nedenlerini, bölgesel kalkınmanın dinamiklerini ve bu dinamikleri etkileyen faktörleri inceler ve politika yapıcılara rehberlik eden kavramsal çerçeveler sunmaktadır.

1.4.1. Klasik ve Neo-Klasik Teoriler

Klasik ve neoklasik teoriler, ekonomik faaliyetlerin mekansal dağılımını açıklarken piyasa mekanizmasının verimliliğini ve faktörlerin serbest dolaşımını vurgulamaktadır (Okur, 2017). Klasik iktisatçılar (Smith, Ricardo) büyüme ve ticaretin mekansal boyutu hakkında çok sınırlı fikirler ortaya koymuş olsalar da temel varsayım, bölgeler arasındaki farklılıkların faktör hareketliliği ve ticaret ilişkileri yoluyla zamanla azalacağıdır (Afşar, 2018).

Neoklasik teorilerde temel varsayım, mükemmel rekabetçi piyasaların varlığının ve kaynakların serbest akışının uzun vadede bölgeler arası dengesizlikleri azaltacağıdır (Torun, 2019). Neoklasik denge yaklaşımı, sermaye ve emeğin daha düşük maliyetli bölgelere hareket edeceğini, böylece faktör verimliliğinin sağlanacağını ve büyüme için daha homojen bir yapı elde edileceğini ileri sürmektedir (Yüksel, 2019). Ancak bu yaklaşım, gerçekte birçok yapısal, kurumsal ve coğrafi kısıtlamanın varlığı nedeniyle sıklıkla eleştirilmiştir. Uygulamada, piyasa başarısızlıkları, bilgi asimetritleri, insan sermayesi farklılıkları ve altyapı eksiklikleri neoklasik dengeye ulaşmayı zorlaştırır ve bölgeler arası dengesizlikler devam edebilir (Özcan, 2011).

1.4.2. Keynesyen Kalkınma Yaklaşımları

Keynesçi yaklaşım, kalkınmanın makroekonomik yönetim ve devlet müdahaleleri ile şekillendirilebileceğini vurgularken, bölgesel kalkınmaya da benzer bir perspektiften bakmaktadır (Güzelsarı, 2003). Bu yaklaşım, tam istihdama ulaşamayan ekonomilerde, hükümet harcamaları ve yatırım teşvikleri gibi araçlar kullanılarak etkili talebin artırılabilirliğini ve böylece bölgesel düzeyde çıktı, istihdam ve gelirin artırılabilirliğini ileri sürmektedir (Ünen, 2015).

Bölgesel kalkınma literatüründe, Keynesçi yaklaşımlar, kamu yatırımları, altyapı projeleri, sübvansiyonlar ve teşvikler yoluyla bölgesel talebin canlandırılabilirliğini ve az gelişmiş bölgelerde özel sektör yatırımının tetiklenebileceğini vurgulamaktadır (Rochon, 1999). Özellikle 1950'li ve 1960'lı yıllarda pek çok ülkede dezavantajlı bölgelere yönelik hükümet planlamaları ve kaynak tahsis

mekanizmaları aracılığıyla destek sağlanması, Keynesyen düşüncenin bölgesel politika alanındaki yansımalarından biridir (Erdoğan, 2009, s.39).

1.4.3. Endüstriyel Kalkınma ve Yatırım Perspektifleri

1980'lerde ve sonrasında, bölgesel kalkınma teorileri, üretimin mekansal organizasyonunda inovasyona, bilgi paylaşımına, kurumsal işbirliğine ve insan sermayesine vurgu yaparak önemli bir dönüşüm geçirmiştir (Acar, 2006, s.79). Bu bağlamda, endüstriyel kalkınma teorileri, kümelenme yaklaşımları ve bölgesel inovasyon sistemleri kavramları önem kazanmıştır.

Endüstriyel kalkınma teorileri, belirli sektörlerin veya faaliyet alanlarının bir bölgede yoğunlaşabileceğini, sinerjiler yaratabileceğini ve rekabet gücünü artırabileceğini savunmaktadır. Kümelenme yaklaşımı, birbirine bağımlı firmaların, tedarikçilerin, lojistik şirketlerinin, eğitim ve araştırma kurumlarının coğrafi yakınlığının maliyetleri düşürdüğünü, bilgi paylaşımını kolaylaştırdığını ve inovasyon kapasitesini artırdığını savunmuştur (Dulupçu ve ark., 2010). İnovasyona dayalı yaklaşımlar, bölgesel kalkınmada bilginin, Ar-Ge faaliyetlerinin, teknolojik dönüşümün ve girişimciliğin rolünü vurgulamaktadır (Görkemli, 2011). Bu yaklaşımlar, sürdürülebilir büyümenin ve sosyo-ekonomik kalkınmanın bir bölgeyi bilgi ekonomisine entegre ederek, yüksek katma değerli ürünler üreterek ve küresel değer zincirlerine entegre ederek elde edilebileceğini savunmaktadır.

1.5. BÖLGESEL KALKINMANIN ÖLÇÜLMESİ: GÖSTERGELER VE METODOLOJİLER

Bölgesel kalkınma çok boyutlu bir olgu olduğundan, ilerleme veya gerilemeyi belirlemek standart bir gösterge ile sınırlı olamaz. Bu nedenle, bölgesel kalkınmayı ölçmek için ekonomik, sosyal, çevresel ve kurumsal boyutları yansıtan farklı göstergeler ve endeksler kullanılmaktadır. Bu göstergeler, politikaların etkinliğini değerlendirmek, bölgeler arasında karşılaştırmalar yapmak ve zayıflıkları belirlemek için önemli araçlar sağlamaktadır (Şimşek, 2013, s.46).

Ekonomik büyüme ve gelir düzeylerinin en yaygın kullanılan göstergeleri gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) ve kişi başına gelirdir. Bu göstergeler bir bölgenin üretim kapasitesini ve ekonomik gücünü ortaya koymaktadır. Kişi başına düşen gelirin artması

artan refaha yakın olsa da, gelir eşitsizliklerini ve yaşam kalitesindeki farklılıkları açıklamak için tek başına yeterli olmayabilir (Kurt ve Güvenek, 2021, s.19). İstihdam oranları bölgesel işgücü piyasalarının durumunu yansıtır. Düşük işsizlik oranı bir bölgenin ekonomik canlılığının bir işareti olabilirken, yüksek işsizlik oranı bölgesel kalkınma sorunlarına işaret etmiştir. Ancak, istihdamın sektörel dağılımı da önemlidir; çünkü üretim çeşitliliği bölgenin ekonomik şoklara karşı dayanıklılığını artırmaktadır.

Ekonomik göstergeler tek başına bölgesel gelişmenin tüm boyutlarını yansıtmak için yeterli olmayabilir. Bu nedenle, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilen İnsani Gelişme Endeksi (HDI) gibi bileşik endeksler, eğitim, sağlık ve gelir düzeylerini bir araya getirerek gelişmenin daha bütünsel bir resmini sunmaktadır (Yıldız, 2015, s.117).

Bölgesel çalışmalar için sağlık hizmetlerine erişim, eğitim düzeyi, okul kayıt oranları, altyapı kalitesi, sosyal sermaye düzeyi, çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri ve cinsiyet eşitliği endeksleri gibi birçok sosyo-ekonomik gösterge kullanılabilir. Bu göstergeler yalnızca bölgelerin ekonomik kapasitesini değil, aynı zamanda insani gelişmelerini, sosyal refahlarını ve sürdürülebilir kalkınmaya yakınlıklarını da yansıtır. Farklı bölgelerin gelişme düzeylerini, güçlü ve zayıf yönlerini ortaya çıkarmak için karşılaştırmalı analizler esastır (Baran, 2021). Bu şekilde, politika yapıcılar hangi bölgelerin hangi alanlarda desteğe ihtiyaç duyduğunu belirleyebilir, kaynak tahsisinin verimliliğini sağlayabilir ve politika müdahalelerinin zaman içindeki etkilerini izleyebilir. Bölgesel gelişmeyi ölçmek için kullanılan bu çok boyutlu gösterge kümeleri, gelişme sürecinin karmaşıklığını daha iyi anlamamızı ve buna göre daha hedefli stratejiler geliştirmemizi sağlamaktadır.

1.6. BÖLGESEL KALKINMADA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ve YEŞİL EKONOMİ YAKLAŞIMI

Bölgesel kalkınma politikaları uzun yıllardır ekonomik büyüme ve istihdam artışı gibi temel unsurlar etrafında oluşturulmuştur. Ancak günümüzde küresel ısınma, doğal sıcaklıkların düşmesi ve bozulma gibi tehditler sürdürülebilir kalkınma kavramını ön plana çıkarmıştır. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyümenin ekosistemlere zarar vermemesini, doğal üretkenliğin verimli bir şekilde kullanılmasını ve gelecek nesillere

aktarılarak korunmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda yeşil ekonomi yaklaşımı, planlama ve bölgesel kalkınma politikalarının ekonomik büyümenin sorumluluğunun bilincinde olarak şekillendirilmesini gerektirmektedir (Aljbour, 2021, s.32).

Yeşil ekonomi, karbon emisyonlarını azaltacak, enerji seçeneklerini genişletecek ve çevre üzerindeki etkiyi en aza indirecek şekilde üretim ve tüketimi düzenlemeyi içermektedir. Yenilenebilir enerjiye yatırım, sürdürülebilir tarım uygulamaları, çevre dostu endüstriyel politikalar ve dairesel ekonomi modelleri yeşil ekonominin temel bileşenleri arasındadır. Bölgesel kalkınmanın sürdürülebilir olabilmesi için doğal değişimlerin verimli bir şekilde kullanılması, endüstriyel sektörlerde temiz enerjiye geçiş, atık geri dönüşüm uygulamalarının yaygınlaştırılması ve yerel düzeyde pazarlama politikalarının sağlanması gerekmektedir (Kuşat, 2013).

Bu bağlamda, Avrupa Birliği'nin Yeşil Mutabakatı gibi küresel sürdürülebilir kalkınma politikaları, ekonomik büyümeyi en aza indirmeyi amaçlayan çeşitli kurallar koyar. Bu tür uluslararası anlaşmalar, endüstrileşme süreçlerini yeşil hale getirmeyi, karbon emisyonlarını azaltmayı ve enerji geçişini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Avrupa Yeşil Mutabakatı çerçevesinde, sınır ötesi karbon desteği, sürdürülebilir finans politikaları, yeşil inovasyon yatırımları ve daha temiz üretimin getirilmesi gibi uygulamalar, bölgesel kalkınmanın sürdürülebilir kalkınma çerçevesine destek sağlamaktadır (Ecer ve ark., 2021, s.128).

Yeşil finans modelleri, bölgesel kalkınmada sürdürülebilirlik ilkesinin benimsenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Karbon piyasaları, yeşil sermaye, sürdürülebilir yatırım fonları ve yeşil kredilendirmenin genişlemesi, özel piyasaları sürdürülebilir kalkınma odaklı yatırımlara odaklanmaya teşvik etmektedir. Ayrıca, enerji dağıtımı, karbon azaltıcı endüstriyel yatırımlar ve yeşil altyapı projeleri için teşvikler, bölgesel kalkınmanın yeşil politikalarla bütünleşmesine katkıda bulunmaktadır (Turguttopbaş, 2020).

Bölgesel kalkınma stratejilerine yeşil ekonominin dahil edilmesi yalnızca ekonomik büyümeyi artırmakla kalmaz, aynı zamanda sosyal refahı da iyileştirmektedir. Yeşil ekonomiye geçiş, rejimin sürdürülebilirliğini sağlar, yeni işler yaratır, gelişmiş endüstrilerin gelişimini teşvik eder ve bölgesel rekabet gücünü artırmaktadır. Örneğin, temiz enerji sektörüne yapılan yatırımlar yeni işler yaratarak ve fosil yakıtlardan elde

edilen enerji çıktısını artırarak yerel ekonomiye katkıda bulunmaktadır (Pezikoğlu, 2012).

Yerel ve ulusal hükümetler, yeşil endüstri bölgeleri kurma, yeşil işletmeleri devreye sokma ve kalkınma yoluyla sürdürülebilir projelere yatırım yapma konusunda amaçlanan rollerini oynamalıdır. Bölgesel düzeyde yeşil kalkınmayı uygulamak açısından sürdürülebilir ulaşımı sağlamak, atık yönetimi politikalarını değiştirmek, enerji verimli binaları ve su koruma yöntemlerini desteklemek büyük önem taşımaktadır (Ecer ve ark., 2021, s.135).

Bu bağlamda, sürdürülebilir bölgesel kalkınmayı sağlamak için yeşil ekonomi politikalarının benimsenmesi kaçınılmazdır. Yerel ve ulusal politikalar, yeşil üretim modelleri, enerji tabanlı endüstriyel yatırımlar, sürdürülebilir tarım programları ve ekolojik dengeyi koruyan şehirlerin yaratılması gibi unsurları içermelidir. Uzun vadeli bölgesel kalkınma, doğal büyümenin, küçülmenin ve ekonomik büyümenin ekosistemle uyumlu hale getirilmesiyle mümkündür. Bu bağlamda, özel sektör, devlet kurumları, akademi ve sivil toplum örgütleri arasındaki artan işbirliği yoluyla sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasıdır.

1.7. DİJİTAL EKONOMİ VE BÖLGESEL KALKINMA

Dijital ekonomi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin ekonomik süreçlere entegre edilmesiyle ortaya çıkan yeni bir ekonomik modeldir. Geleneksel ekonomik sistemlerden farklı olarak bu model, dijital teknolojilerin sunduğu fırsatlardan yararlanarak verimliliği artırmayı, maliyetleri düşürmeyi ve ekonomik büyümeyi hızlandırmayı amaçlamaktadır (Akkaya ve Gerçek, 2019, s.172). Dijital dönüşüm küresel ekonomiyi değiştirirken bölgesel kalkınma süreçleri üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. E-ticaret, dijital finansal hizmetler, uzaktan çalışma modelleri ve akıllı şehir uygulamaları gibi yenilikçi çözümler, dijital ekonominin bölgesel kalkınmaya nasıl katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bölgesel kalkınma yalnızca büyük ölçekli endüstriyel yatırımlarla değil, aynı zamanda dijitalleşmenin sunduğu fırsatlardan yararlanılarak da sağlanabilir. Dijital ekonomi, bölgesel eşitsizlikleri azaltarak kırsal ve kentsel alanlar arasındaki kalkınma farkını daraltmada önemli bir rol oynamaktadır (Dünya Bankası, 2022). Küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler) dijitalleşme yoluyla

daha geniş pazarlara erişebilir ve yerel girişimciliği destekleyebilir. Ayrıca, İnternet'in yaygın kullanımı ve dijital hizmetlerin büyümesi yerel ekonominin rekabet gücünü artırmakta ve yatırım çekme potansiyelini yükseltmektedir.

1.7.1. Dijital Ekonominin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü

Dijital ekonomi, bölgesel kalkınmayı destekleyen ve ekonomik büyümeyi hızlandıran önemli bir faktör haline geldi. Dijitalleşme, istihdam, girişimcilik, inovasyon ve ekonomik büyüme gibi alanlarda çoklu etkiler yaratarak bölgeler arasındaki kalkınma farklarını azaltabilir. Günümüzde dijital ekonominin sunduğu fırsatlar arasında uzaktan çalışma, e-ticaret ve akıllı şehir uygulamaları yer almaktadır.

Dijital ekonominin bölgesel kalkınma üzerindeki en belirgin etkilerinden biri, istihdamın ve uzaktan çalışma fırsatlarının genişlemesidir. Dijitalleşmenin yükselişiyle birlikte, çalışma kalıpları konumdan bağımsız hale geldi ve işgücü piyasaları daha esnek hale geldi. Özellikle kırsal alanlarda yaşayan bireyler, daha güçlü dijital altyapı aracılığıyla ulusal ve uluslararası düzeyde istihdam fırsatlarına erişebilirler (Omarköy, 2023). Serbest çalışanlar için dijital platformlar, dünya çapında istihdam fırsatlarına erişim sağlayarak gelirlerini artırmalarına ve ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirmelerine yardımcı olmaktadır.

Dijitalleşme, e-ticaretin gelişimini kolaylaştırdığı için bölgesel kalkınmaya katkıda bulunan bir diğer önemli unsurdur. Dijital ekonomi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ'ler) yerel pazarlarıyla sınırlı kalmak yerine ulusal ve küresel pazarlara ulaşmaları için fırsatlar sağlar (Avrupa Komisyonu, 2021). Geleneksel perakendeciler, dijital platformlar aracılığıyla e-ticaret ekosistemine katılarak gelirlerini artırabilir ve müşteri tabanlarını genişletebilirler. Siirt gibi bölgelerde yerel üreticileri ürünlerini e-ticaret platformlarında satmaya teşvik etmek, bölgesel girişimciliği güçlendirecek ve kırsal kalkınmayı hızlandıracaktır. Dijital ekonominin bölgesel kalkınmaya bir diğer önemli katkısı ise akıllı şehirlere ve dijital altyapıya yatırım yapmasıdır. Dijital altyapıya yatırım yaparak, ulaşım, enerji yönetimi, atık yönetimi ve kamu hizmetleri gibi alanlardaki verimliliğin artırılması yoluyla yaşam kalitesi iyileştirilebilir. Akıllı şehir uygulama projelerini desteklemek, kentleşmeye modern bir yaklaşımın uygulanmasına ve özellikle gelişmekte olan bölgelerde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yardımcı olabilir. Bu tür projelerin Siirt gibi illerde

uygulanması, bölgenin rekabet gücünü artıracak ve yatırım potansiyelini yükseltecektir (Cansever, 2019).

1.7.2. Dijital Ekonominin Bölgesel Kalkınmaya Katkı Sağladığı Alanlar

Dijital ekonomi, dört temel alan aracılığıyla bölgesel kalkınmayı doğrudan etkiler: dijital finans ve bankacılık, tarımda dijitalleşme ve akıllı çiftçilik uygulamaları, eğitimde dijital beceri geliştirme ve dijital sağlık hizmetleridir.

Dijital finans ve bankacılık, bireylerin ve işletmelerin bölgesel kalkınmada finansal katılımı artırarak ekonomik faaliyetlerini genişletmelerini sağlamaktadır. Mobil bankacılık ve dijital ödeme sistemlerinin yaygınlaşması, geleneksel finansal sisteme sınırlı erişimi olan bireyler için daha hızlı ve daha güvenli finansal işlemler sağlayarak ekonomik hareketliliği artırmaktadır (Duman, 2022).

Tarım sektöründe dijitalleşme, bölgesel kalkınmayı desteklemede önemli unsurlardan biridir. Dijital tarım uygulamaları, çiftçilerin daha bilinçli kararlar almasını, üretkenliği artırmasını ve üretim süreçlerini optimize etmesini sağlar. İnsansız hava araçları, hassas çiftçilik sistemleri ve veri analitiği gibi dijital araçlarla, tarımda su ve enerji tasarrufu sağlayarak sürdürülebilir üretim modelleri geliştirmek mümkündür. Siirt gibi tarımın önemli bir rol oynadığı bölgelerde, akıllı çiftçilik uygulamalarının teşvik edilmesi hem ekonomik hem de çevresel sürdürülebilirlik açısından büyük faydalar sağlayacaktır (Çam, 2023).

Dijitalleşmenin bölgesel kalkınmaya bir diğer katkısı da eğitimde dijital beceri geliştirmeye verdiği destektir. Çevrimiçi eğitim platformlarının yaygınlaşması, kırsal alanlarda yaşayan insanların dijital becerilerini geliştirmelerine ve daha yüksek gelirli işlere erişmelerine olanak tanır. Dijital becerilerin iyileştirilmesi, teknoloji odaklı çalışanların eğitimini destekleyerek bölgesel kalkınmanın hızlandırılmasına yardımcı olacaktır (Tandırcıoğlu, 2022).

Sağlık sektöründe dijitalleşme, telemedikal ve uzaktan teşhis uygulamalarının kullanımı yoluyla sağlık hizmetlerine erişimi artırmaktadır. Dijital sağlık çözümlerinin yaygınlaşması, bölgesel sağlık sistemlerini güçlendirmeye ve nüfusun genel sağlığını iyileştirmeye yardımcı olur. Dijital sağlık teknolojilerinin kullanımı, özellikle kırsal alanlarda sağlık hizmetlerine erişimi artırmak için önemlidir (Avaner ve Fedai, 2017).

1.7.3. Siirt'te Dijital Ekonomi Potansiyeli

Siirt, dijital ekonominin sunduğu fırsatlardan yararlanarak bölgesel kalkınmasını hızlandırabilecek illerden biridir. E-ticaret, dijital finans, tarım teknolojisi ve uzaktan eğitim gibi alanlarda dijitalleşmeye yapılacak yatırımlar, bölgenin ekonomik büyümesini destekleyecek en önemli unsurlar arasındadır. E-ticaret alanında, Amazon, Trendyol ve Hepsiburada gibi büyük e-ticaret platformlarında Siirt fıstığı gibi yerel ürünlerin satışının teşvik edilmesi gerekmektedir. Böyle bir girişim, bölgedeki üreticilere daha büyük pazarlara erişim sağlayarak kırsal kalkınmaya katkıda bulunacaktır (Bozok ve Aslan, 2023).

Tarımda dijitalleşme, bölgesel kalkınma sürecini destekleyen bir diğer önemli faktördür. Akıllı tarım sistemleri ve mobil tarım uygulamaları, çiftçilerin üretim süreçlerini daha verimli yönetmelerine ve kaynak kullanımını optimize etmelerine olanak tanır. Bu tür yenilikçi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması, Siirt'in tarım sektöründeki rekabet gücünü artıracaktır. Dijital finans ve bankacılık, Siirt'in ekonomik kalkınmasına katkıda bulunabilecek bir diğer önemli alandır. Mobil ödeme sistemlerinin ve dijital finansal araçların yaygın kullanımı bölgedeki ticari faaliyetleri hızlandırabilir ve yerel girişimcilerin finansal kaynaklara daha kolay erişmesine yardımcı olabilir (Çağrı, 2023).

Dolayısıyla, Siirt'te dijital beceri eğitiminin yaygınlaştırılması, teknoloji sektöründe gençlere istihdam sağlayarak bölgenin dijital dönüşüm sürecine entegrasyonunu hızlandıracaktır. Bu tür eğitim programları, yerel halkın dijital becerilerini geliştirerek bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmasına yardımcı olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YATIRIM KAVRAMI VE ORTAMI

2.1. YATIRIM KAVRAMININ TANIMI VE UNSURLARI

Yatırım, gelecekte daha yüksek getiri veya fayda elde etmek için mevcut kaynakların üretken faaliyetlere yönlendirilmesidir. Bu sürecin amacı, sermayenin atıl kalmasını önlemek, değer yaratacak girişimleri teşvik etmek ve uzun vadeli istikrarı sağlayacak ekonomik temelleri oluşturmaktır (Bulut, 2007). Yatırım kavramı, yalnızca üretim kapasitesini artırmak için fiziksel sermayenin tahsis edilmesinin ötesine geçer, aynı zamanda insan becerilerinin geliştirilmesini, teknolojik altyapının iyileştirilmesini ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını da içermektedir (Işık, 2011).

2.1.1. Fiziksel Sermaye ve Teknolojik Yatırımlar

Fiziksel sermayeye yatırımlar, makine, ekipman, fabrikalar, lojistik tesisleri ve ulaşım altyapısı gibi üretim sürecinin somut unsurlarını güçlendirmeyi amaçlar. Bu yatırımlar, üretim maliyetlerini düşürerek ve verimliliği artırarak bölgesel ekonominin rekabetçi yapısının gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Özyakışır, 2015). Teknolojiye yapılan yatırımlar, üretim yöntemlerini daha verimli hale getirir, inovasyon kapasitesini artırır ve böylece yüksek katma değerli ürünlerin yaratılmasını sağlamaktadır. Ayrıca, yollar, enerji, iletişim ve su ve sanitasyon gibi temel altyapı hizmetleri özel sektör yatırımları için uygun bir temel sağlar ve toplumsal refahı iyileştirmede önemli bir rol oynamaktadır.

2.1.2. Beşeri Sermaye ve Sosyal Yatırımlar

İnsan sermayesine yatırımlar, bireylerin yeteneğini, bilgisini, becerilerini ve deneyimini iyileştirerek üretkenliği artıran uygulamaları içermektedir. Kaliteli eğitim, mesleki gelişim programları, sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi, yaşam boyu öğrenme kültürünün teşvik edilmesi ve girişimciliğin desteklenmesi insan sermayesinin kalitesini artırmaktadır. Bu şekilde işgücü üretkenliği artar, kurumlar yenilik yapma kapasitesi kazanır ve bölgesel düzeyde ekonomik kalkınma için ön koşullar yaratılır. Eğitim insan sermayesinin temeli olduğundan, bu alana yapılan yatırımlar istihdam kalitesini artırır

ve uzun vadeli ekonomik büyüme sürecine katkıda bulunmaktadır (Berkman, 2008, s.52).

2.1.3. Çevresel ve Sürdürülebilir Yatırımlar

Doğal kaynakları koruyarak ve ekolojik dengeyi sağlayarak sürekli ekonomik kalkınma mümkün hale gelmiştir. Bu nedenle yenilenebilir enerji, geri dönüşüm teknolojileri, atık yönetimi, ekosistem rehabilitasyonu ve çevre koruma önlemleri dahil olmak üzere çok çeşitli alanlarda çevresel yatırımlar önem kazanmaktadır. Sürdürülebilirlik odaklı projeler mevcut kaynakların israfını önler ve uzun vadede yaşam kalitesini artırmaktadır (Eryılmaz, 2011, s.112). Aynı zamanda, çevreye duyarlı yatırımlar hem tüketici tercihlerini hem de kurumsal itibar unsurlarını olumlu yönde etkileyerek rekabet avantajı yaratmaktadır.

2.2. YATIRIM ORTAMINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER

Yatırım iklimi, bir bölgedeki yatırım kararlarını etkileyen birçok faktörü içerir. Birincisi, siyasi ve yasal istikrar, öngörülebilir düzenlemeler ve yatırımcı haklarının korunması yatırımcı güvenini oluşturmada önemli bir rol oynamaktadır (Sabirov ve ark., 2021, s.1968). Makroekonomik istikrar, düşük enflasyon oranları, sağlam kamu maliyesi, istikrarlı döviz kuru rejimleri ve dengeli dış ticaret politikaları yatırımcılar için çekici bir atmosfer yaratmaktadır. Finansmana erişim, yeni yatırımlar yapmak, üretim kapasitesini artırmak ve teknolojik dönüşümü sağlamak için olmazsa olmazdır (Erdoğan, 2008, s.32). Ayrıca, fiziksel altyapının kalitesi, lojistik tesislerinin geliştirilmesi, eğitim seviyelerinin artırılması, insan sermayesinin çeşitliliği ve kurumların yönetim kapasitesi doğrudan yatırım ortamını etkilemektedir. Kültürel faktörler, bölgenin girişimci kültürü ve sivil toplumun katılımı da dinamizmi artırır ve yatırımların çeşitlendirilmesini sağlamaktadır (Eryılmaz, 2011, s.118). Tüm bu faktörlerin uygun şekilde bir araya getirilmesi, yatırımları destekleyen sürdürülebilir bir ekosistemin oluşturulmasına yardımcı olmaktadır.

2.2.1. Hukuki ve Kurumsal Yapı

Yasal ve kurumsal altyapı, bir bölgenin yatırım ortamını şekillendiren en kritik unsurlar arasındadır. Ulusal ve yerel düzeylerde istikrarlı, öngörülebilir ve şeffaf yasal düzenlemelerin varlığı, yatırımcılar için karar alma süreçlerini kolaylaştırarak

belirsizliği azaltır. Mülkiyet haklarının korunması, sözleşmelerin güvenliği ve bağımsız ve etkin bir yargının kurulması gibi faktörler yatırımcı güvenini şekillendirmede kritik öneme sahiptir (Karagöz, 2007). Bu aşamada, Dünya Bankası'nın İş Yapma Raporu veya Dünya Ekonomik Forumu'nun Küresel Rekabet Endeksi gibi endeksler, ülkelerin ve bölgelerin yasal çerçevesi ve kurumsal kapasitesi hakkında karşılaştırmalı veriler sağlar (Türker, 2009). Bu raporlar, idari prosedürlerin karmaşıklığı, lisanslama süreleri, vergi uygulamalarının netliği ve uluslararası standartlara uyum düzeyi hakkında fikir verir. Bu nedenle, yasal ve kurumsal çerçeve yalnızca sermaye akışını değil, aynı zamanda yatırımların etkili, verimli ve sürdürülebilir bir şekilde gerçekleşmesini sağlayan temel bir altyapı görevi görmektedir (Karagöz, 2007).

2.2.2. Teknolojik Gelişmişlik ve Dijitalleşme

Bilgi ekonomisinin hakim olduğu çağımızda, yüksek teknolojik kapasite ve inovasyon kapasitesi rekabet avantajı elde etmede kilit rol oynamaktadır. Gelişmiş iletişim ağları, Ar-Ge merkezlerinin varlığı, yetenekli işgücü ve bilgiye hızlı erişim yeni teknolojilerin benimsenmesini hızlandırır (Penekli, 2019). Bu şekilde üretim süreçlerinin verimliliği artar, katma değer artar ve pazara sunulan ürünlerin kalitesi iyileşir. Dijitalleşmenin getirdiği fırsatlar, veri odaklı yönetim yaklaşımı ve akıllı üretim sistemleri şirketlerin maliyetlerini düşürürken esnekliklerini artırmaktadır. Öte yandan inovasyon ekosistemini güçlendirmek üniversiteler, araştırma kuruluşları, teknoparklar, start-up'lar ve risk sermayesi fonları gibi aktörler arasındaki etkileşimlerin artırılmasını gerektirir (Eryılmaz, 2011, s.122). Bu etkileşim yeni fikirlerin ticarileştirilmesini kolaylaştıran ve bölgesel kalkınmanın sürekliliğini destekleyen bir döngü yaratmaktadır.

2.2.3. Altyapı ve Enerji Erişimi

Altyapının kalitesi, modern bir ekonomik yapı oluşturmada büyük önem taşır. Verimli bir ulaşım ağı, hızlı ve güvenli ulaşım sağlayarak üretim maliyetlerini düşürür, tedarik zinciri yönetimini kolaylaştırır ve pazarlara erişimi genişletir. Kesintisiz, güvenilir ve uygun maliyetli bir enerji tedarikine sahip olmak, şirketlerin faaliyetlerini istikrarlı bir şekilde sürdürmelerini sağlar (Tutar ve Demiral, 2007). Benzer şekilde, sağlam iletişim altyapısı ve yüksek hızlı İnternete erişim, bilgi akışını hızlandırarak dijital dönüşümü destekler. Lojistik kapasitesi, hammaddeleri üretim tesislerine ve yarı mamul ve mamul ürünleri tüketicilere ulaştırmada stratejik bir rol oynar (Faggian ve

ark., 2019, s.162). Gelişmiş depolama, paketleme ve dağıtım tesisleri, bölgenin ticari çekiciliğini artırırken küresel değer zincirlerine entegrasyonunu kolaylaştırır. Altyapı ve lojistik kapasitelerinin geliştirilmesi, yatırımların ölçek ekonomilerinden faydalanmasını, yabancı pazarlara açılmasını ve bölgesel kalkınmayı hızlandırmasını sağlamaktadır (Kolas, 2021).

2.2.4. Finansmana Erişim ve Yatırım Teşvikleri

Finansa erişim, yeni yatırımların uygulanmasında, mevcut şirketlerin büyümesinde ve teknolojik dönüşüm süreçlerinin hızlanmasında belirleyici bir faktördür. Bankacılık sektörünün gelişimi, sermaye piyasalarının derinliği, uygun faiz oranları ve alternatif finansman kaynaklarının çeşitliliği girişimcilerin risk iştahını artırmaktadır. Ayrıca, kamu kuruluşları tarafından sağlanan yatırım teşvikleri, sübvansiyonlar, vergi indirimleri, istihdam desteği ve ihracat kolaylıkları yatırımların yönelimini ve sektörel tercihleri etkileyerek ekonomik yapıyı dönüştürmektedir (Polat, 2018, s.12). Dikkatle tasarlanmış vergi düzenlemeleri, yerli ve yabancı yatırımcılar için adil ve istikrarlı bir çerçeve sunarak maliyetlerin öngörülebilirliğini sağlamaktadır. Böylece, finansal fırsatların çeşitliliği ve uygun kamu politikaları sayesinde bölgeler yatırımcılar için daha çekici hale gelirken, yenilikçi projelerin ortaya çıkması kolaylaşmakta, rekabet gücü artmakta ve kalkınma sürecine dinamizm kazandırılmaktadır (Boka, 2020, s.32).

2.3. TÜRKİYE'DE YATIRIM ORTAMININ GELİŞİMİ

Türkiye'deki yatırım ortamı, 1980'lerden bu yana uygulanan serbestleştirme politikaları, 2000'lerde yürürlüğe giren kapsamlı ekonomik reformlar ve Avrupa Birliği ile uyum sürecinde yapılan kurumsal düzenlemeler nedeniyle önemli ölçüde değişmiştir. Bu dönüşüm süreci, piyasa mekanizmalarının güçlendirilmesi, mülkiyet haklarının güvence altına alınması, bürokratik süreçlerin kolaylaştırılması ve uluslararası sermaye için daha cazip bir yatırım ortamı yaratılmasıyla karakterizedir (SANER, 2019).

2.3.1. Ekonomik Dönüşüm Süreci ve Politikalar

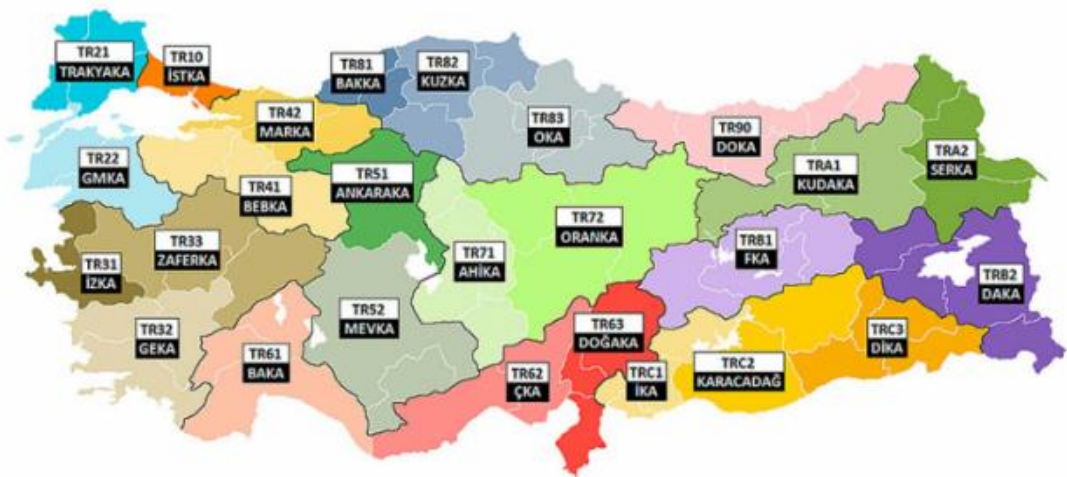
2000'li yılların başından bu yana uygulanan ekonomik reformlar, makroekonomik istikrarın sağlanması, enflasyonun kontrol altına alınması, kamu mali

disiplini ve finansal yapının güçlendirilmesi gibi faktörler aracılığıyla yatırım ortamı üzerinde olumlu etkilere sahip olmuştur (Satı ve Yılmaz, 2020, s.62). Bu dönemde kurulan bölgesel kalkınma ajansları, yerel kaynakların verimli kullanımını teşvik etmiş, bölgeye özgü kalkınma stratejileri tasarlamış ve ulusal politikalar ile yerel girişimler arasında köprü görevi görmüştür. Ajanslar, teknik destek ve danışmanlık hizmetleri sağlayarak yatırımcıları bilgilendirmeye, yerel kapasiteleri artırmaya ve proje geliştirme süreçlerini hızlandırmaya önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Güzey, 2012).

2.3.2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İşlevi

Bölgesel kalkınma ajansları, ulusal kalkınma hedeflerinin yerel ortama uyarlanmasında ve bölgenin rekabet gücünü artıracak stratejilerin geliştirilmesinde ve uygulanmasında kilit bir rol oynamaktadır. Bu yapılar, yerel aktörler arasında iş birliği için bir platform oluşturarak kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iletişimi güçlendirir (Zeybek, 2013, s.32). Ayrıca, bölgesel kaynakların verimli kullanılmasını teşvik eder, sektörel analizler yaparak potansiyel yatırım alanlarını belirler ve yatırımcılara danışmanlık hizmeti sağlamaktadır. Bu şekilde, kalkınma ajansları yatırımcıların bölgeyle ilgili bilgilere daha hızlı ve güvenilir bir şekilde erişmesini sağlar ve yerel ekonominin uzun vadeli kalkınma hedeflerine doğru ilerlemesine yardımcı olmaktadır (Arslan, 2010).

Şekil 1. Türkiyede Bulunan Kalkınma Ajansları

Kaynak: (www.healthworldnews.net, 2021)

2.3.3. Yatırımcı Algısı ve Karşılaşılan Engeller

Yatırımcıların bir bölgeye ilişkin algıları, yatırım kararlarını belirlemede önemli bir faktördür. Olumlu yatırım algıları, istikrarlı makroekonomik koşullar, güvenilir bir yasal dayanak, rekabetçi girdi maliyetleri, kalifiye işgücü ve gelişmiş altyapı gibi faktörlerle güçlendirilir. Ancak bürokratik engeller, yetersiz altyapı, karmaşık izin süreçleri, politik veya sosyal belirsizlikler ve bilgi eksikliği yatırımcıların tereddüt etmesine neden olabilir (Polat, 2018, s.22). Yatırımcı algılarını iyileştirmek, bölgenin güçlü yönlerini vurgulamayı, mevcut sorunları belirleyip iyileştirmeyi ve kurumsal kapasiteleri geliştirmeyi gerektirir. Bu süreçte, yerel yönetimlerin şeffaf, öngörülebilir ve çözüm odaklı bir yaklaşım benimsemesi yatırımcılar için bir güven ortamı yaratmaktadır (Zeybek, 2013, s.44).

2.4. BÖLGESEL KALKINMADA YATIRIMIN ÖNEMİ

Bölgesel kalkınma yalnızca ekonomik büyüme rakamlarını artırmakla sınırlı değildir. Bu sürecin sürdürülebilir ve kapsayıcı hale gelmesi için üretim kapasitesini artırma, insan sermayesini geliştirme, sosyal yapıyı güçlendirme, sektörel çeşitliliği sağlama ve girişimci ekosistemi zenginleştirme gibi çok boyutlu hedeflere ulaşılması gerekir. Bu bağlamda, yatırımların bölgesel kalkınma üzerindeki etkisi iş yaratma potansiyelinden girişimci ekosistemi güçlendirmeye kadar geniş bir yelpazeyi kapsar (Dökmen, 2009, s.52).

2.4.1. İstihdam Yaratma Potansiyeli

Yeni yatırımlar üretim kapasitesini genişletmenin ve yeni işletmeler yaratmanın yolunu açar. Bu süreçten ortaya çıkan istihdam fırsatları bölgede istihdamın artmasına katkıda bulunmaktadır. Özellikle dezavantajlı bölgelerde yeni işlerin yaratılması göç baskısını azaltır ve yerel nüfusun kendi bölgelerinde ekonomik fırsatlar bulmasını sağlar (Dökmen, 2009, s.53). Ayrıca, istihdam artışı hane halkı gelirlerini artırarak, tüketimi canlandırarak ve bölgenin iç pazarını güçlendirerek kalkınma döngüsünü destekler.

2.4.2. Sektörel Çeşitlilik ve Ekonomik Dayanıklılık

Yatırımlar bir bölgenin ekonomik yapısının çeşitlenmesinin önemli bir itici gücüdür. Farklı sektörlerin geliştirilmesi, tek bir sektöre olan bağımlılığı azaltarak dış şoklara karşı dayanıklılığı artırır. Bu çeşitlilik, bölgenin ekonomik istikrarını destekler, talepteki dalgalanmaların olumsuz etkilerini sınırlar ve uzun vadeli sürdürülebilir bir kalkınma yolu yaratmaktadır. Yatırımlar bu nedenle yalnızca mevcut üretim yapısını güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda gelecekteki risklere karşı bir tampon görevi de görmektedir (Dökmen, 2009, s.62).

2.4.3. Girişimcilik Ekosisteminin Güçlendirilmesi

Yatırımları artırmaya, yeni fikirleri ticarileştirmeye ve yenilikçi ürün ve hizmetler geliştirmeye elverişli bir atmosfer yaratır. Büyük şirketler, KOBİ'ler ve yeni kurulan şirketler arasındaki etkileşim, bilgi ve deneyim paylaşımını kolaylaştırır ve yeni girişimlerin ortaya çıkmasına elverişli bir ortam sağlamaktadır (Dökmen, 2009, s.62). Bölgede gelişen girişimci ekosistem, yerel şirketlerin esneklik kazanmasına, küresel pazarlarda daha rekabetçi olmasına ve bölgenin rekabet avantajlarını vurgulamasına yardımcı olmaktadır. Bu süreç, insan sermayesinin niteliksel dönüşümü ve bölgenin inovasyon kapasitesinin güçlendirilmesiyle birleştiğinde, sürdürülebilir bölgesel kalkınmanın temel unsurlarından biri haline gelmektedir (Polat, 2018, s.23).

2.5. YATIRIM VE BÖLGESEL GÖÇ İLİŞKİSİ

Bölgesel kalkınma süreçlerinde yatırım ikliminin iyileştirilmesi, ekonomik fırsatların genişlemesine ve yaşam standartlarının artmasına katkıda bulunur. Bu süreç aynı zamanda bölgesel göç dinamiklerini doğrudan etkiler. Yatırımların yapıldığı bölgelerde istihdam olanaklarının artırılması, sosyal hizmetlerin geliştirilmesi ve altyapının iyileştirilmesi, nüfusun göç eğilimlerini şekillendiren en önemli faktörler arasındadır (Gurak ve Caces, 1992). Siirt gibi ekonomik ve sosyal olarak gelişmekte olan illere yapılan yatırımlar, bölgesel farklılıkları azaltmada önemli bir rol oynayarak, kırsal alanlardan kent merkezlerine veya diğer bölgelere göç akışını doğrudan etkiler.

2.5.1. Bölgesel Göçün Temel Dinamikleri ve Yatırımla İlişkisi

Göç hareketleri genellikle ekonomik nedenler, sosyal faktörler, güvenlik ve altyapı eksiklikleri gibi faktörlerden etkilenir (Massey ve ark., 1993). Yatırım iklimi bu unsurları doğrudan etkiler ve göç akışlarını iki ana şekilde yönlendirir:

- Geri göçü teşvik etmek: Metropol alanlardan bölgesel merkezlere yapılan yatırımlar istihdam fırsatlarını artırabilir ve insanları doğdukları veya uzun süre yaşadıkları bölgelere geri dönmeye teşvik edebilir.
- Göçü azaltmak: Bir bölgedeki istihdam potansiyelini artırmak, gençlerin büyük şehirlere veya yurtdışına göç etme ihtiyacını ortadan kaldırabilir.

Türkiye'deki göç akışları göz önüne alındığında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden batı illerine göçün başlıca nedenleri yetersiz istihdam ve altyapı eksiklikleridir (TÜİK, 2022). Bu nedenle, bölgesel yatırım bu eğilimi tersine çevirebilecek en önemli faktörlerden biridir.

2.5.2. Yatırımların Göç Eğilimleri Üzerindeki Etkileri

Yatırım ortamının gelişimi, özellikle Siirt'te, bölgesel göç akımlarını üç ana mekanizma aracılığıyla etkiler:

1. İstihdam fırsatlarının genişletilmesi

- Yeni yatırımlar doğrudan ve dolaylı istihdam yaratır ve böylece yerel nüfusun ekonomik refahını güçlendirir (Todaro, 1969).
- Özellikle tarım, sanayi, hizmetler ve enerji alanındaki yatırımlar, iş yaratma açısından yüksek potansiyele sahiptir.
- Siirt'te madencilik, tarımsal gıda işleme ve yenilenebilir enerjiye yapılan yatırımların artırılması göç eğilimlerini tersine çevirebilir.

2. Altyapı ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi

- Yatırımlar yalnızca iş yaratmakla kalmaz, aynı zamanda altyapı, sağlık, eğitim ve ulaşım gibi temel hizmetleri de geliştirir.

- Siirt'in ulaşım ağlarının genişletilmesi, sanayi bölgelerinin iyileştirilmesi ve eğitime yapılan yatırımların artırılması, bölgenin çekiciliğini artırarak göç eğilimlerini tersine çevirebilir.
- Bölgesel kalkınma ajansları ve kamu-özel sektör işbirliği aracılığıyla uygulanan projeler, bölgenin demografik yapısını istikrara kavuşturabilir.

3.Girişimcilik ve Yerel Ekonominin Güçlendirilmesi

- Yatırımın bölgesel etkisi, girişimci ekosistemi güçlendirerek yeni iş fırsatları yaratmak için doğrudan istihdamın ötesine geçiyor.
- Siirt'te tarımsal işletme, turizm, yenilenebilir enerji ve teknoloji yatırımlarını desteklemek, yerel ekonomiyi çeşitlendirecek ve daha büyük şehirlere göçü azaltacaktır.

2.5.3.Siirt'te Göç Eğilimleri ve Yatırımın Rolü

Siirt, ekonomik ve sosyal nedenlerle uzun yıllardır büyük göç alan illerden biridir. Genç nüfus, sınırlı istihdam olanakları nedeniyle büyük şehirlere göç etmektedir (TÜİK, 2022). Ancak son yıllarda sağlanan teşvikler sayesinde Siirt'teki yatırım iklimi önemli ölçüde iyileşmiştir.

Siirt'te yatırım ve göç arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için bazı önemli göstergeler:

- İç göç oranları: 2010-2020 yılları arasında Siirt'ten büyük şehirlere göç eden nüfusun çoğu 18-35 yaş aralığındaki kişilerdir (TÜİK, 2022).
- Yatırım teşvikleri: Son yıllarda sanayi bölgeleri, enerji ve tarım sektörlerine yapılan yatırımların artması, geri göçü teşvik eden faktörlerden biridir.
- Yerel ekonomik dinamizm: Siirt'te gıda, tekstil ve enerji sektörlerine yapılan yatırımların genişletilmesi, bölgeyi yatırımcılar için cazip hale getirebilir.

2.5.4.Yatırımla Desteklenen Tersine Göç Stratejileri

Bölgesel kalkınmayı desteklemek ve göç akımlarını tersine çevirmek için yatırım politikalarının stratejik olarak planlanması gerekir. Siirt'e özel olarak uygulanabilecek bazı politikalar şunlardır (Kıvrak, 2019):

- Sektörel çeşitlendirme: Tarım ve sanayiye, turizme ve yenilenebilir enerjiye yapılan yatırımları artırmak, bölgenin ekonomik potansiyelini güçlendirebilir.
- Kırsal kalkınmaya destek: Kırsal alanlardaki tarımsal endüstrilere yatırım için özel teşvikler sağlamak, kırsal alanlardan kent merkezlerine göçü önleyebilir.
- Girişimcilik desteği: Yerel girişimcilere sağlanan hibeler ve teşvik mekanizmaları, bölgedeki ekonomik çeşitliliği artırarak göçü dengeleyebilir.
- Eğitim ve mesleki gelişim programları: Bölgenin insan kaynaklarının işgücü piyasasına uyarlanmasını sağlamak için mesleki eğitim kursları ve teknik eğitim programları genişletilmelidir.
- Kamu-özel sektör ortaklıkları: Altyapı, sanayi ve hizmet sektörlerine yapılacak büyük yatırımlar için kamu-özel sektör ortaklıkları teşvik edilmelidir.

2.6. YEŞİL YATIRIMLARIN EKONOMİK VE ÇEVRESEL KATKILARI

Son yıllarda küresel ısınma, doğal kaynakların tükenmesi ve çevresel bozulma gibi zorluklar sürdürülebilir ekonomik modeller geliştirme ihtiyacını doğurmuştur. Bu bağlamda yeşil yatırım, ekonomik büyümeyi teşvik ederken aynı zamanda çevre dostu üretim süreçlerini destekleyen bir yaklaşımdır. Bölgesel kalkınma perspektifinden bakıldığında yeşil yatırım, ekonomik kalkınmayı hızlandıran ve çevresel sürdürülebilirliği sağlayan kritik bir faktördür (Gavurova ve ark., 2021).

Siirt gibi gelişmekte olan bölgelerde yenilenebilir enerji projeleri, çevre dostu tarım uygulamaları, sürdürülebilir endüstriyel yatırımlar ve yeşil altyapı projeleri sürdürülebilir bir çerçeve içinde bölgesel kalkınmaya katkıda bulunabilir. Bu yatırımlar iş yaratır, ekonomik büyüme sağlar ve karbon emisyonlarını azaltarak çevreyi korur.

2.6.1. Yeşil Yatırımların Ekonomik Katkıları

Yeşil yatırımlar, ekonomik büyümeyi destekleyen istihdam artışı, enerji güvenliği, endüstriyel rekabet gücü ve daha güçlü bir iş ekosistemi gibi çeşitli faydalar sunar (Johnstone, 2021).

1.İstihdam artışı ve yeşil iş geliştirme

- Yenilenebilir enerji projeleri, geri dönüşüm tesisleri ve ekolojik tarım girişimleri yeşil işlerin yaratılmasına katkıda bulunabilir (Silva, 2022).

- Yeşil yatırımlar, yerel halk için uzun vadeli ve sürdürülebilir istihdam fırsatları sağlayarak bölgesel kalkınmayı destekler.

2.Enerji bağımsızlığı ve yenilenebilir enerjinin kullanımı

- Güneş, rüzgar ve hidroelektrik yatırımları, bölgesel kalkınmada dışa bağımlılığı azaltarak enerji güvenliğini artırır (Auktor, 2020).
- Siirt'teki hidroelektrik projeleri (Botan Deresi, Çetin Barajı) ve güneş enerjisi projeleri, bölgenin enerji potansiyelini değerlendirmek için önemli fırsatlar sunar.

3.Sürdürülebilir Tarım ve Kaynak Verimliliği

- Yeşil yatırımlar, organik tarım ve su tasarruflu sulama yöntemleri aracılığıyla tarımsal üretim verimliliğini artırır.
- Siirt'teki sürdürülebilir tarım projeleri, özellikle fıstık üretimi ve hayvancılıkla bütünleşenler, ekonomik büyümeye önemli katkı sağlayabilir.

4.Endüstri Rekabetçiliği ve Karbon Vergisinin Faydaları

- Avrupa Birliği'nin Karbon Sınır Ayarlama Mekanizması gibi düzenlemeler, düşük karbonlu üretim yapan şirketlere ticari avantajlar sağlar (Üstün, 2021).
- Yeşil endüstrilere yapılan yatırımlar, denizaşırı pazarlara erişimi kolaylaştırarak Siirt gibi bölgesel merkezlerin küresel rekabet gücünü artırabilir.

2.6.2. Yeşil Yatırımların Çevresel Katkıları

Yeşil yatırımlar, karbon emisyonlarını azaltma, su kaynaklarını koruma, biyolojik çeşitliliği destekleme ve atıkları yönetme, bölgesel kalkınmayı çevresel sürdürülebilirlikle bütünleştirme (Aljbourn, 2021, s.49) gibi çeşitli yollarla çevre korumaya katkıda bulunur. Bu bağlamda, yenilenebilir enerji projeleri, organik tarım yöntemleri ve atık geri dönüşüm sistemleri, doğal kaynakları korumaya yardımcı olurken yeşil bir ekonomik büyüme modeline katkıda bulunur.

Yeşil yatırımların en önemli çevresel faydalarından biri, karbon emisyonlarının azaltılması ve iklim değişikliğiyle mücadeledir. Güneş ve rüzgar enerjisi projeleri, fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltarak sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yardımcı olur (Aljbourn, 2021, s.52). Özellikle Siirt gibi bölgelerde, güneş panelleri ve biyokütle

enerjisi projeleri bölgesel karbon ayak izinin azaltılmasına yardımcı olabilir. Bu tür yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırımlar, enerji bağımsızlığını artırarak bölgesel kalkınmayı da hızlandırır.

Bununla birlikte, su kaynaklarının korunması da yeşil yatırımların önemli bir bileşenidir. Akıllı sulama sistemleri, yağmur suyu hasadı ve suyun yeniden kullanımı gibi teknolojiler, su kaynaklarının daha verimli kullanılmasını sağlar. Siirt gibi yoğun tarımsal faaliyetlerin olduğu bölgelerde, tarımsal sulama verimliliğini artırmaya yönelik projeler, su tüketimini azaltarak uzun vadeli sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkıda bulunabilir. Bu, su kıtlığını önleyecek ve tarımsal üretimin devamlılığını sağlayacaktır.

Yeşil yatırımın bir diğer önemli yönü de biyolojik çeşitliliğin korunmasıdır. Doğal yaşam alanlarının korunmasına yardımcı olan sürdürülebilir tarım uygulamaları, ekosistem hizmetlerinin iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır (Ötgen, 2021). Siirt gibi yoğun tarımsal üretimin olduğu bölgelerde, organik tarım uygulamalarını teşvik etmek ve doğal mera yönetimini sağlamak, ekosistemi korumaya ve biyolojik çeşitliliğin devamlılığını sağlamaya yardımcı olabilir. Bu tür uygulamalar, tarımsal üretkenliği artırarak çevresel sürdürülebilirliğin korunmasına ve bölgesel ekonomiye katkıda bulunmaya yardımcı olmaktadır.

Bu bağlamda, yeşil yatırımın sürdürülebilir kalkınmaya katkılarından biri de sıfır atık ve dairesel ekonomi yaklaşımlarının benimsenmesidir. Atık geri dönüşüm tesisleri, atık yönetimi projeleri ve biyolojik arıtma tesisleri, endüstriyel ve belediye atıklarını en aza indirmeye yardımcı olacaktır. Siirt'te tarımsal atıkları biyogaz üretiminde kullanmak, atık yönetimini iyileştirirken aynı zamanda enerji üretimine de katkıda bulunabilir. Bu, enerji üretiminin sürdürülebilirliğini sağlayabilir ve çevre kirliliğini önleyebilir.

Dolayısıyla, yeşil yatırımların bölgesel kalkınmaya katkısı sadece ekonomik büyümeyi desteklemekle kalmaz, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına da yardımcı olur. Siirt için özel olarak uygulanabilecek yenilenebilir enerji projeleri, sürdürülebilir tarım uygulamaları ve atık yönetimi stratejileri ekonomik kalkınmayı hızlandıracak ve bölgenin ekolojik dengesini koruyacaktır. Bu tür yatırımları teşvik etmek, bölgesel kalkınmanın uzun vadede daha sürdürülebilir ve kapsayıcı bir model üzerine inşa edilmesini sağlayacaktır.

2.6.3. Siirt İçin Uygulanabilir Yeşil Yatırım Projeleri

Siirt'te sürdürülebilir bölgesel kalkınmayı desteklemek için uygulanabilecek çeşitli yeşil yatırım alanları bulunmaktadır. Bu yatırımlar hem ekonomik kalkınmayı hem de çevresel sürdürülebilirliği destekleyen projeler olarak öne çıkmaktadır. Güneş enerjisi, ekolojik tarım, atık yönetimi ve yeşil endüstri bölgeleri gibi alanlara yapılacak yatırımlar bölgenin uzun vadeli kalkınma hedeflerine katkı sağlayacaktır (Acar, 2019, s.39).

Siirt, uzun güneşlenme süresi nedeniyle güneş enerjisi santrallerinin kurulumu için büyük bir potansiyele sahiptir. Güneş enerjisi santrallerinin yaygınlaştırılması, bölgenin enerji üretim kapasitesini artırarak dışa bağımlılığı azaltabilir. Bu şekilde maliyet tasarrufu sağlanacak ve fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltarak çevresel sürdürülebilirlik desteklenecektir. Ayrıca güneş enerjisi projeleri yeni işler yaratarak yerel ekonominin güçlenmesine katkı sağlayacaktır (Olgun ve ark., 2024).

Bölgesel kalkınmanın bir diğer önemli alanı ise ekolojik tarımı destekleyen programların uygulanmasıdır. Siirt'te tarımsal üretim potansiyeli özellikle fıstık ve organik tahıl yetiştiriciliği ile ön plana çıkmaktadır. Tarımsal üretimde kimyasal gübre ve pestisit kullanımının azaltılması toprak verimliliğini artıracak ve biyolojik çeşitliliği koruyacaktır. Sürdürülebilir tarım uygulamalarının teşvik edilmesi, tarım sektöründe uzun vadeli üretkenliği artırarak ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahip olacaktır (Altuntaş, 2019, s.1938).

Siirt'in yeşil yatırım potansiyeli atık geri dönüşüm ve biyogaz tesislerinde de görülebilir. Hayvancılık ve tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan organik atıkların biyogaz üretmek için kullanılması, yenilenebilir enerji üretimine katkıda bulunacak ve çevre kirliliğini önleyecektir. Biyogaz tesisleri, tarımsal ve hayvansal atıkları enerjiye dönüştürerek bölgenin enerji ihtiyacını karşılamak için önemli bir alternatif olabilir. Bu projelerin uygulanması, Siirt'in karbon emisyonlarını azaltarak yeşil bir endüstriyel model oluşturmaya yardımcı olacaktır (Daş, 2015).

Dolayısıyla, Siirt'te yeşil endüstri bölgelerinin kurulması, sürdürülebilir ekonomik büyümeye katkıda bulunabilecek önemli yatırımlardan biridir. Düşük karbonlu ürünler üreten endüstri bölgeleri, çevre dostu üretim süreçlerini destekleyebilir ve bölgedeki ekonomik faaliyetlerin çevresel sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu

olmasını sağlayabilir. Ayrıca, vergi teşvikleri ve yeşil endüstrilere yönelik teşvikler, yatırımcıları bölgeye çekerek Siirt'in ekonomik gelişimini hızlandırabilir. Bu tür teşvikler, yenilenebilir enerji kullanan ve çevre dostu üretim süreçlerine sahip endüstriyel işletmeleri bölgeye yatırım yapmaya teşvik edebilir. Bu bağlamda, güneş enerjisi santralleri, ekolojik tarıma destek, atık yönetimi ve biyogaz üretimi, ayrıca yeşil endüstri bölgelerinin kurulması, Siirt'in sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasına önemli katkı sağlayacaktır. Bu yatırımlar sayesinde bölgedeki enerji üretimi artırılabilir, tarımsal üretim sürdürülebilir hale getirilebilir, kirlilik azaltılabilir ve endüstriyel sektörde yeşil dönüşüm sağlanabilir. Bu şekilde Siirt'te hem ekonomik hem de çevresel dengeyi dikkate alan uzun vadeli kalkınma stratejileri uygulanabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SİİRT İLİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI VE YATIRIM ORTAMI

3.1. SİİRT'İN COĞRAFI VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Siirt ili, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde stratejik bir konuma sahiptir ve zengin kültürel çeşitliliği, tarihi mirası ve eşsiz doğasıyla öne çıkmaktadır. İlin topografyası engebeli arazi, dağlık alanlar ve geniş platolar tarafından şekillendirilirken, Dicle Nehri'nin kolları bölgeye su kaynakları açısından belirli bir avantaj sağlamaktadır. Bu coğrafi yapı, çeşitli endemik bitki ve hayvan türlerinin yanı sıra tarım ve hayvancılığın varlığına olanak tanımaktadır (Çildam, 2019).

Şekil 2. Siirt'in Coğrafi Konumu

Kaynak:

(http://www.siirt.gov.tr/kurumlar/siirt.gov.tr/jandarma/sayfa/03_Cografi_durum)

Tablo 1. Demografik Yapı Değişimi (1990 Öncesi ve Sonrası)

Göstergeler	Zaman: 1990'dan Önce	Zaman:1990-2023
Nüfusu	527.741	310.468
İlçe Sayısı	11	7
Köy Sayısı	516	276
Mezra Sayısı	606	251
Yüzölçümü	11.000 km2	5.718 km2
Mezra Sayısı	606	251
Ekilebilen Alan	258.591 Ha.	74.444 Ha.
Sulanabilen Alan	10.000 Ha.	3758 Ha.
Orman Alanı	452.600 Ha.	219.332 Ha.

Kaynak: (Yılmaz, 2016)

Demografik açıdan Siirt, genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahiptir. Kırsal nüfusun ağırlığı, geleneksel üretim yöntemlerinin korunmasının temeli olsa da, göç hareketleri, kentleşme dinamikleri ve artan eğitim seviyeleri ilin demografik dönüşümünü hızlandırmaktadır. Bu dönüşüm kentsel altyapıya olan ihtiyacı artırırken, genç işgücünün nitel gelişimi için de fırsatlar sunmaktadır (Ayberk, 2013).

3.2. SİİRT'İN EKONOMİK YAPISI VE KAYNAKLARI

Siirt'in ekonomik yapısı esas olarak tarım ve hayvancılığa dayansa da son yıllarda sanayi ve hizmet sektörlerinde kademeli gelişmeler gözlemlenmektedir. Yerel kaynakların çeşitliliği, ilde farklı ekonomik faaliyetlerin bir arada yaşaması için elverişli bir ortam sağlamaktadır. Ancak, bölgeye yönelik akademik çalışmalar ve kalkınma planları, altyapı, insan sermayesi ve kurumsal kapasiteler açısından hala önemli iyileştirmelere ihtiyaç duyulduğunu sıklıkla vurgulamaktadır (Kiracı ve ark., 2015, s.22).

3.2.1. Tarım, Hayvancılık ve Doğal Kaynaklar

Siirt ili, verimli toprakları, elverişli iklim koşulları ve su kaynakları sayesinde tarımsal faaliyetler için potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin önemli bir kısmı tahıl, bakliyat, sebze ve meyve üretiminde değerlendirilmesine rağmen, özellikle Siirt fıstığı, ilin ekonomik kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak öne çıkmaktadır. Fıstık, hem yerel gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesine hem de ilin dış pazarlara açılmasına katkıda bulunmaktadır (Pesen, 2022).

Hayvancılık sektörü, özellikle ilin kırsal kesimlerinde küçük ölçekli hayvancılığa (koyun ve keçi) dayanmaktadır. Tarım sektörüne entegre edilen bu faaliyet, et, süt, yün ve deri gibi ürünlerin üretimine olanak tanır. Ayrıca, ilin jeolojik yapısı ve mineral kaynakları henüz tam olarak değerlendirilmemiş doğal kaynaklar sunmaktadır. Bu kaynakların verimli kullanımını destekleyen yatırımlar, bölgenin kalkınma sürecini hızlandırabilir (Kiran, 2017, s.21).

3.2.2. Sanayi ve Hizmet Sektörleri

Siirt'te sanayinin gelişme hızı ulusal ortalamanın altında olsa da, son yıllarda uygulanan teşvik politikaları, altyapı iyileştirmeleri ve KOBİ destekleri sayesinde bir

miktar ivme kazanmıştır. Gıda işleme tesisleri, tekstil atölyeleri, yapı malzemeleri üreticileri ve küçük imalat şirketleri bölge ekonomisine değer katmaktadır. Bu sanayi faaliyetlerinin ölçek ve kalite açısından büyümesi, iş yaratma kapasitesini artırarak yerel ekonominin çeşitlenmesine hizmet edecektir (Cüci ve Dağ, 2023).

Tablo 2. İl Yatırım Teşvikleri 2024

Sektör	Alt Sektör	Belge Tarih ve Sayısı	Yatırım Tutarı	Öngörülen İstihdam	Gerçekleşen İstihdam
İmalat	Çimento ve Alçı ile Sertleştirilmiş Maddelerin İmalatı	509682 / 4.07.2023	3.096.474,58	30	
İmalat	Kürk Hariç, Giyim Eşyası İmalatı	557613 / 11.09.2023	2.130.300,00	65	
İmalat	Kürk Hariç, Giyim Eşyası İmalatı	555798 / 09.11.2023	10.719.937,39	195	
İmalat	Kürk Hariç, Giyim Eşyası İmalatı	560492 / 29.12.2023	4.653.612,80	220	
İmalat	Fırın Ürünleri İmalatı	564220 / 25.01.2024	1.650.000,00	24	
İmalat	Sabun ve Deterjan, Temizlik ve Cilalama Maddeleri, Parfüm, Kozmetik ve Tuvalet Malzemeleri İmalatı	507200 / 16.12.2019	444.274,43	8	
İmalat	Ayakkabı İmalatı	561928 / 11.12.2023	1.800.000,00	65	
İmalat	Fırın Ürünleri İmalatı	559984 / 23.10.2023	1.526.000,00	15	
İmalat	B.Y.S Metalik Olmayan Mineral Ürünleri İmalatı	518399 / 04.12.2023	1.261.596,55	18	
İmalat	Kürk Hariç, Giyim Eşyası İmalatı	547271 / 09.01.2023	1.630.060,00	65	
İmalat	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Tekstil Ürünleri İmalatı	567856 / 13.06.2024	1.585.500,00	75	
İmalat	Fırın Ürünleri İmalatı	566692 / 29.04.2024	1.550.000,00	20	
İmalat	Fırın Ürünleri İmalatı	568101 / 29.05.2024	1.516.000,00	14	
İmalat	Fırın Ürünleri İmalatı	567480 / 05.08.2024	1.522.250,00	30	
İmalat	Fırın Ürünleri İmalatı	562500 / 21.12.2023	1.510.000,00	12	
İmalat	Fırın Ürünleri İmalatı	570479 / 09.08.2024	1.510.000,00	17	
İmalat	Kürk Hariç, Giyim Eşyası İmalatı	568735 / 13.06.2024	1.622.450,00	160	
İmalat	Trikotaj(Örme) Ürünleri İmalatı	562897 / 03.06.2024	1.567.898,25	80	
TOPLAM			41.296.354,00	1113	

Kaynak: (<https://media.iskur.gov.tr/100474/siirt.pdf>, 2024)

Hizmet sektörü, başta eğitim, sağlık, ulaşım, konaklama, perakende ve finansal hizmetler olmak üzere çeşitli alanlarda faaliyet göstermektedir. İlin turizm potansiyeli, tarihi ve kültürel mirası, doğal güzellikleri ve eşsiz mutfacı ile desteklenmektedir. Ancak turizm faaliyetlerinin yaygınlaşması, konaklama, altyapı ve tanıtımdaki eksikliklerin giderilmesiyle mümkün olacaktır. Bu açıdan bakıldığında, hizmet sektörünün büyümesi, nitelikli işgücünün geliştirilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesi ve genel yatırım ortamının iyileştirilmesi gibi faktörlerle doğrudan bağlantılıdır (Şahin ve Aktuğ, 2021, s.1485).

Bu bağlamda, Siirt'in sosyo-ekonomik yapısı ve yatırım ortamı, geleneksel üretim yöntemleriyle şekillenen mevcut ekonomik yapıdan daha çeşitlendirilmiş ve rekabetçi bir modele geçme potansiyeline sahiptir. Yerel kaynakların etkin kullanımı, insan sermayesinin güçlendirilmesi, altyapı yatırımlarının artırılması ve stratejik teşvik

uygulamalarıyla desteklenecek yatırım ortamı, ilin sürdürülebilir kalkınma yolculuğunda önemli bir adım olacaktır.

Tablo 3. Siirt İlinin Sanayi Sektörünün Dağılımı(2013)

Tür	Oran (%)
Gıda ürünleri imalatı	28
Diğer madencilik ve taş ocaklığı	18
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	16
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtımı,	7
Ham petrol ve doğal gaz çıkarımı ve saha arama ve tetkiki hariç, petrol ve gaz çıkarımı	7
Metal cevherler madenciliği	5
Mobilya imalatı	2
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	2
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	2
Ana metal sanayi	2
Kauçuk ve plastik ürünleri imalatı	2
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	2
Ağaç ve mantar ürünleri imalatı(mobilya hariç)	2
Fabrikasyon metal ürünleri	2
Diğer.	3

Kaynak: (T.C Bilim, 2013)

3.3. SİİRT'İN STRATEJİK KONUMU VE BÖLGESEL POTANSİYELİ

Siirt, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin iç kesimlerinde birlikte yer almakla birlikte, Doğu Anadolu ve Orta Doğu'ya açılan ticaret yolları açısından kritik bir aralıktır. Türkiye'nin doğu bölgesine yakın olması, bölgesel hem iç ticarete hem de sınır ötesi ekonomik satışlarda büyümeyi bir rol üstlenmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda Mezopotamya'nın verimli topraklarına yakınlığı nedeniyle tarih boyunca tarım, ticaret ve kültürel etkileşim politikası önemli bir merkez olmuştur. İlin konumu, doğal kaynaklara erişim açısından da avantajlar sunmaktadır. Siirt, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde su kaynakları açısından oranlarının avantajlarından biri olup, Botan Çayı ve Dicle Nehri gibi önemli akarsulara sahiptir. Bu su kaynaklarının yönetimi, yönetimi ve hidroelektrik enerji üretimi için büyük bir potansiyel olacak. Özellikle Alkumru ve Çetin Barajları, bölgesel enerji üretimini artırarak ekonomik kalkınmaya katkı sağlamaktadır (Kurt ve Güvenek, 2021, s.21).

Siirt'in çoğalmasını artıracak bir diğer belirsiz, tarımsal kaynaklardır. Bölge, petrol yatakları açısından zengin olup, özellikle Şirvan ve Kurtalan bölgelerinde petrol arama çalışmaları devam etmektedir. Türkiye'nin enerji politikaları kapsamında yerel

üretimin artırılması hedefi doğrultusunda, Siirt'te genişleyen enerji yatırımları ekonomik büyümeyi daha da artırmaktadır. Ayrıca, ilin kalkınma sürecinde turizmin oynadığı rol giderek daha fazla ön plana çıkmaktadır. Siirt'in tarihi ve kültürel varlığı, doğal güzellikleri ve inanç turizmi potansiyeli ile dikkat çekmektedir. Özellikle Tillo ilçesi, inanç turizmi açısından büyük bir çekim merkezidir. Aynı zamanda Botan Vadisi gibi doğal alanlara ekoturizm ve doğa sporları açısından önemli fırsatlar sunmaktadır (Kurt ve Güvenek, 2021, s.22).

Bölgesel kalkınma açısından değerlendirildiğinde, Siirt'in oluşturulması, enerji ve tarım sektörlerindeki potansiyel ile birlikte düşünüldüğünde ekonomik büyüme kapasitesinin güçlü olduğu görüldü. Ancak bu potansiyelin tam anlamıyla değerlendirilebilmesi için altyapı yatırımlarının geliştirilmesi, lojistik ağların genişletilmesi ve sanayi sektörünün çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle kamu ve özel sektör iş birliği ile gerçekleştirilecek projeler, rekabet gücünü artırma, kalkınma ve daha etkin bir rol üstlenmeyi sağlayacaktır.

3.4. SİİRT'TE YATIRIM ORTAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Siirt ili, jeopolitik konumu, doğal kaynakları ve genç demografik yapısı nedeniyle yatırımcılar için belirli bir potansiyele sahiptir. Bölgenin geleneksel ekonomik yapısı, tarım ve hayvancılıkta, gıda işleme, küçük ölçekli imalat ve hizmet sektörlerinde gelişme fırsatları sunmaktadır (Dağ, 2011, s.82). Özellikle yerel ürünlerin değerlendirilmesi, yeni pazarlara açılma ve teknolojik altyapının iyileştirilmesi yoluyla katma değerli üretimin artırılması sağlanabilir. Ancak yatırım ortamının doğasını belirleyen faktörler Siirt'te hem fırsatlar hem de zorluklar yaratmaktadır (Şahin ve Aktuğ, 2021, s.1987). Yasal ve kurumsal çerçevenin güçlendirilmesi, yerel yönetimlerin etkin koordinasyonu, altyapı yatırımlarının hızlandırılması ve kalifiye işgücünün eğitilmesi, yatırımcılar için cazip bir iş ortamı yaratmada kilit rol oynamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, bölgesel kalkınma ajansları ve ilgili kamu kurumları tarafından sunulan teşvikler, danışmanlık hizmetleri ve teknik destek mekanizmaları yatırımcıların karar alma süreçlerinde önemli kolaylıklar sağlayabilir (Dağ, 2011, s.83).

Öte yandan, piyasa bilgilerine erişimdeki zorluklar, tedarik zinciri yönetimindeki lojistik sorunlar ve istenen kalitede insan sermayesi sağlanamaması, yatırımcıların risk algısını artıran başlıca faktörlerdir. Bu engellerin aşılması stratejik

planlama, eğitim ve beceri geliştirme programları, Ar-Ge faaliyetlerinin teşviki ve sektörler arası iş birliklerinin artırılmasıyla mümkün olacaktır (Şahin ve Aktuğ, 2021, s.1986).

3.4.1. Mevcut Yatırımlar ve Ekonomik Katkılar

Siirt İli'ndeki yatırımlar ağırlıklı olarak küçük ölçekli imalat, gıda işleme tesisleri ve tarımsal üretim ve hayvancılık faaliyetlerini destekleyen tarıma dayalı sanayi işletmelerine yöneliktir. Ayrıca, ildeki yerel işletmelerin ulusal ve uluslararası pazarlara açılmasını kolaylaştıracak girişimlerin ortaya çıkması ekonomik yapının çeşitlendirilmesine yardımcı olacaktır (Kiracı ve ark., 2015, s.35). Siirt fıstığı ve yerel tarım ürünlerinin paketlenmesi, markalaştırılması ve pazarlanması için özel olarak yapılan yatırımlar hem katma değer yaratmakta hem de üreticilerin gelirlerini artırmaktadır (Baykara, 2022).

Sanayi ve hizmet sektörlerinde nispeten sınırlı kapasiteye sahip mevcut yatırımlar, istihdam olanaklarını çeşitlendirerek yerel halkın ekonomik faaliyete katılımını teşvik etmektedir. Bu, hane halkı gelirlerini artırmakta ve iç talebi artırarak bölgesel ekonominin canlanmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, altyapıya yönelik stratejik yatırımların uygulanması, lojistik tesislerinin iyileştirilmesi ve eğitim ve araştırma kurumlarıyla işbirliği içinde yürütülen projeler uzun vadede yatırım ortamının kalitesini güçlendirmektedir (Yılmaz, 2016, s.32).

Tablo 4. Siirt İlindelşe Yerleştirmede En Yüksek Sayılı Meslekler 2022 (Ocak-Eylöl)

Meslek	İşe Yerleřtirme Sayısı
Beden İşçisi (Genel)	922
Dokuma Konfeksiyon Makineci	249
Makineci (Dikiř)	118
Satış Danışmanı/Uzmanı	41
Ortacı/Ayakçı (Tekstil)	39
Büro Memuru (Genel)	33

Garson (Servis Elemanı)	30
Müşteri Hizmetleri Görevlisi/Asistanı	29
Beden İşçisi (İnşaat)	29
Futbolcu	28

Kaynak: (İŞKUR, 2022)

3.4.2. Yatırımcılar İçin Avantaj ve Dezavantajlar

Siirt ili, bazı benzersiz nitelikleri sayesinde yatırımcılara belirli avantajlar sunmaktadır. Öncelikle, tarım ve hayvancılık alanındaki doğal kaynakları, verimli toprakları ve iklim koşulları, bu sektörlerde yatırım yapmak isteyen girişimciler için elverişli bir zemin oluşturmaktadır (Dağ, 2011, s.72). Öte yandan, ilde gelişmeye açık potansiyel sektörlerin varlığı, yerel pazarın henüz doygunluğa ulaşmamış alanlarında faaliyet göstermek isteyen yatırımcılar için ilginç fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca, devletin sunduğu bölgesel teşviklerin varlığı, maliyetleri düşürerek ve kar marjlarını artırarak yatırım kararlarını kolaylaştırmaktadır (Şahin ve Aktuğ, 2021, s.1988).

Ancak, Siirt'e yatırım yaparken dikkate alınması gereken bazı dezavantajlar da vardır. Bu sorunlardan biri de insan sermayesinin kalitesidir ve vasıflı işgücü eksikliği, bazı üretim ve hizmet sektörlerinde üretkenlik artışını sınırlayabilir (Dağ, 2011, s.87). Altyapı eksiklikleri, ulaşım maliyetlerini artırabilir ve tedarik zincirinde aksaklıklar yaratabilir. Ayrıca, bilgi akışının sınırlı olması, yeterli piyasa verisi elde etmeyi zorlaştırabilir. Tüm bu faktörler yatırımcıların risk algısını artırıp karar alma süreçlerini zorlarsa da, hedefli stratejik planlama, yerel kurumlarla iş birliği ve uzun vadeli bir yaklaşımla bu dezavantajlar aşılabılır (Şahin ve Aktuğ, 2021, s.1989). Bu bağlamda, Siirt ilindeki yatırım ortamı, geleneksel ekonomik temeline rağmen, uygun politikalar, teşvikler, altyapı geliştirme çalışmaları ve insan sermayesi yatırımları yoluyla daha rekabetçi ve sürdürülebilir hale getirilebilir. Mevcut avantajlardan yararlanırken dezavantajları azaltmak için atılan her adım, ilin kalkınma potansiyelini daha etkili bir şekilde ortaya çıkaracaktır (Kiran, 2017, s.35).

3.5. SİİRT'E ÖZGÜ KALKINMA VE YATIRIM STRATEJİLERİ

Siirt, coğrafi konumu, doğal kaynakları, geleneksel tarım ve hayvancılık faaliyetleri, kültürel mirası ve genç demografik yapısı nedeniyle bölgesel kalkınma

potansiyeline sahip illerden biridir. Bu potansiyeli gerçeğe dönüştürmek, yerel özelliklere dayalı çok boyutlu ve uzun vadeli stratejilerin uygulanmasıyla mümkündür. Bu bağlamda, kalkınma ve yatırım stratejilerinin temel amacı, bölgenin rekabet gücünü artıran, ekonomik yapısını çeşitlendiren, yetenekli işgücünü teşvik eden ve yaşam kalitesini iyileştiren bir yol haritası sunmaktır (Dağ ve Sevgili, 2023).

Siirt'e özgü stratejiler arasında, tarım ve hayvancılığa odaklı geleneksel üretim yöntemlerini katma değerli ürünlere dönüştürmek ve fıstık gibi coğrafi işaret potansiyeli olan ürünlerin marka değerini artırmak yer almaktadır. Aynı zamanda, gıda işleme, tekstil, el sanatları ve hizmet sektörlerinin gelişimini destekleyerek ilin ekonomik çeşitliliğini güçlendirmek de öncelikli hedefler arasındadır (Şahin ve Aktuğ, 2021, s.1989). Ayrıca, insan sermayesinin kalitesinin iyileştirilmesi, mesleki eğitim programlarının çeşitlendirilmesi ve teknoparklar ve inovasyon merkezleri aracılığıyla Ar-Ge ve inovasyon yeteneklerinin geliştirilmesi Siirt'in uzun vadeli rekabet avantajını desteklemektedir. Bu yaklaşım, ilin kalkınma sürecini yalnızca ekonomik değil aynı zamanda sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği de dikkate alan dengeli bir çizgiye oturtmaktadır (Özgen, 2012, s.259).

3.5.1. Yerel Yönetimlerin Rolü ve Katkısı

Siirt'in kalkınma hedeflerine ulaşmak için yerel yönetimler stratejik kararlar alma ve uygulamada kilit rol oynarlar. Kentleşme sürecinin planlı yönetimi, altyapı projelerinin uygulanması ve eğitim ve sağlık hizmetlerinin genişletilmesi gibi temel kamu hizmetlerinde aktif rol oynayan yerel yönetimler, yatırımcılar için elverişli bir iş ortamının yaratılmasına da katkıda bulunurlar (Özgen, 2012, s.253). Etkili bir koordinasyon mekanizması ve şeffaf iletişim kanalları aracılığıyla yatırımcıların bilgiye erişimini kolaylaştırır ve karar alma süreçlerini hızlandırırlar. Böylece yerel yönetimlerin proaktif yaklaşımı, özel sektörün ihtiyaçlarını karşılayan, esnek ve çözüm odaklı bir yerel ekonomik yönetim modelinin inşasını destekler (Şahin ve Aktuğ, 2021, s.1992).

3.5.2. Yatırım Teşvikleri ve Başarı Örnekleri

Siirt'e özgü kalkınma stratejilerinin temel unsurlarından biri de yatırımcıları motive eden teşvik politikalarıdır. Vergi muafiyetleri, gümrük kolaylaştırma, enerji sübvansiyonları, istihdam ve eğitim desteği gibi çeşitli araçlar, bölgede faaliyet

göstermek isteyen girişimciler için maliyetleri düşürerek riskleri azaltır (Yılmaz, 2016, s.33). Bu teşviklerden yararlanarak büyüyen işletmeler yerel üretim modellerini dönüştürüyor, istihdamı artırıyor ve bölgenin rekabet gücünü güçlendiriyor. Örneğin, tarım ürünlerinin katma değerini artırmak için sağlanan sübvansiyonlar, Siirt fıstığı gibi yerel markaların ulusal ve uluslararası pazarlarda tanınmasını kolaylaştırarak bölge ekonomisine yeni bir dinamizm kazandırdı. Bu tür başarı hikayeleri, teşvik mekanizmalarının doğru tasarlandığında bölgesel kalkınma süreçlerine nasıl somut katkılar sağlayabileceğini göstermektedir (Özgen, 2012, s.253).

3.5.3. Bölgesel İşbirlikleri ve Kamu-Özel Ortaklıkları

Siirt'in yatırım ve kalkınma stratejileri, bölgesel işbirlikleri ve kamu-özel sektör ortaklıkları aracılığıyla daha sürdürülebilir hale geliyor. Komşu iller, ulusal kurumlar, üniversiteler, kalkınma ajansları, meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları arasında geliştirilen ağlar, bilgi ve deneyimlerin paylaşılmasına olanak sağlıyor (Şahin ve Aktuğ, 2021, s.1993). Kamu-özel sektör ortaklıkları, özellikle altyapı projeleri, lojistik kapasitelerin artırılması, teknoloji transferi ve insan sermayesi geliştirme konularında esnek ve yenilikçi çözümler sunuyor (Özgen, 2012, s.256). Bu yaklaşımla, farklı aktörlerin bir araya geldiği çok paydaşlı yönetim modeli, bölgesel düzeyde rekabet avantajının sürdürülmesine, yerel girişimciliğin teşvik edilmesine ve ekonomik dayanıklılığın artırılmasına yardımcı oluyor.

Siirt'in özel kalkınma stratejileri, yerel yönetimlerin aktif rolü, iyi tasarlanmış teşvik politikaları, başarılı örneklerden alınan dersler ve çok yönlü işbirlikleri tarafından şekillendirilmektedir. Bu bütünsel yaklaşım, ilin yerel kaynaklarını etkili bir şekilde kullanarak altyapıdan insan sermayesine kadar çeşitli alanlarda sürdürülebilir bir büyüme yolu inşa etme potansiyelini vurgulamaktadır.

3.6. BÖLGESEL KALKINMADA KAMU-ÖZEL ORTAKLIKLARI

Kamu ve özel sektör arasında güçlü ortaklıklar kurmak, sürdürülebilir ve etkili bölgesel kalkınmayı sağlamak için kritik öneme sahiptir. Kamu-özel sektör ortaklıkları (PPP'ler), kamu kaynaklarının özel sektör sermayesi ve uzmanlığıyla birleştirildiği ekonomik büyüme ve kalkınmayı desteklemek için bir model görevi görür. Bu işbirliği

modeli, altyapı, sosyal hizmetler ve ekonomik projelere yatırımların uygulanmasında yaygın olarak kullanılmaktadır (Altan ve ark., 2023).

Siirt gibi gelişmekte olan bölgelerde, PPP'ler aracılığıyla yapılan yatırımlar yerel ekonomiyi güçlendirmeye ve bölgesel dengesizlikleri azaltmaya yardımcı olabilir. Özellikle enerji, tarım, turizm ve sanayi sektörlerinde projelerin uygulanması, Siirt'in sosyo-ekonomik yapısını iyileştirebilir ve bölgenin rekabet gücünü artırabilir.

3.6.1. Kamu-Özel Ortaklıklarının Bölgesel Kalkınmadaki Rolü

Kamu-özel sektör ortaklıkları, bölgesel kalkınma sürecinde önemli faydalar sunarak ekonomik büyümeyi hızlandıran bir model olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ortaklıklar, altyapı yatırımlarını hızlandırmaktan yatırım risklerini paylaşmaya, inovasyon ve teknoloji transferini sağlamaktan istihdam olanaklarını genişletmeye kadar birçok alanda kalkınmayı kolaylaştırmaktadır (Savaşkan Gül, 2017).

Bu modelin en büyük faydalarından biri altyapı yatırımlarının hızlandırılmasıdır. Kamu-özel sektör ortaklıkları, büyük ölçekli altyapı projelerinin daha hızlı ve verimli bir şekilde uygulanmasını sağlar. Yollar, köprüler, enerji tesisleri ve su altyapısı gibi yatırımlar, özel sektörün finansal ve teknolojik desteğiyle daha kısa bir zaman diliminde uygulanabilir. Siirt gibi gelişmekte olan bölgelerde barajlar, güneş enerjisi santralleri ve lojistik merkezleri gibi projeler kamu-özel sektör ortaklıkları aracılığıyla uygulanabilir. Bu tür yatırımlar, bölgenin ulaşım altyapısını iyileştirerek ekonomik hareketliliği artıracak ve enerji güvenliğini sağlayarak endüstriyel ve ticari büyümeyi teşvik edecektir (İncüvez, 2021).

Kamu-özel sektör ortaklıklarının bölgesel kalkınma sürecindeki bir diğer önemli faydası da yatırım risklerinin paylaşılmasıdır. Kamu ve özel sektör, büyük ölçekli yatırımların risklerini ortaklaşa üstlenerek projelerin sürdürülebilirliğini ve güvenliğini artırabilir. Yüksek maliyetli ve yüksek riskli alanlar arasında özellikle yenilenebilir enerji, tarımsal endüstriyel projeler ve büyük ölçekli altyapı çalışmalarına yapılan yatırımlar yer almaktadır (Karaca, 2024, s.53). Bu nedenle, Siirt gibi gelişmekte olan bölgelerde kamu-özel sektör ortaklıklarının kullanılması, özel sektörün ilgisini artırarak yatırımları teşvik edebilir ve bölgesel kalkınma projelerinin uzun vadeli başarısını sağlayabilir.

Kamu-özel sektör ortaklıklarının bir diğer önemli katkısı da inovasyon ve teknoloji transferinin hızlanmasıdır. Özel sektörün sahip olduğu yenilikçi teknolojiler ve modern üretim süreçleri, bölgesel kalkınmanın verimliliğini artırmak için kamu projelerine entegre edilebilir. Özellikle akıllı şehir uygulamaları, dijital tarım teknolojileri ve çevre dostu endüstriyel çözümler kamu-özel sektör ortaklıkları aracılığıyla bölgede tanıtılabilir. Siirt'te uygulanabilecek dijital tarım sistemleri, yenilenebilir enerji yatırımları ve akıllı şehir projeleri bölgenin rekabet gücünü artırabilir ve daha sürdürülebilir bir kalkınma modeli yaratabilir.

Kamu-özel sektör ortaklıklarının bölgesel kalkınmadaki bir diğer önemli etkisi ise istihdam olanaklarının genişlemesidir. Kamu ve özel sektör tarafından ortak geliştirilen projeler, yerel halk için yeni işler yaratarak işsizliği azaltabilir ve bölgedeki ekonomik faaliyeti artırabilir. Siirt gibi gelişmekte olan illerde sanayi, tarım ve enerjide Kamu-özel sektör ortaklıkları genç nüfus için yeni istihdam olanakları açabilir. Özellikle Kamu-özel sektör ortaklıkları ile geliştirilen sanayi bölgeleri, lojistik merkezleri ve yenilenebilir enerji tesisleri bölgede kalıcı istihdam yaratabilir, göçü önleyebilir ve demografik yapıyı daha istikrarlı hale getirebilir (Karaca, 2024, s.56). Bu bağlamda Kamu-özel sektör ortaklıkları bölgesel kalkınmanın temel itici güçlerinden biri olarak değerlendirilmelidir. Altyapı yatırımlarının hızlandırılması, yatırım risklerinin paylaşılması, inovasyon ve teknoloji transferinin sağlanması ve istihdam olanaklarının genişletilmesi bu modelin sunduğu en önemli faydalardan bazılarıdır. Siirt gibi gelişmekte olan bölgelerde kamu-özel sektör iş birliği çerçevesinde uygulanan projelerle sürdürülebilir ekonomik kalkınma sağlanarak bölgenin rekabet gücü artırılabilir. Bu bağlamda kamu-özel sektör iş birliği yerel ekonominin büyümesine katkı sağlayacak ve uzun vadede bölgesel kalkınmayı destekleyecektir.

3.7. SİİRT'TE TURİZMİN BÖLGESEL KALKINMADAKİ ROLÜ

Turizm, bölgesel kalkınmayı destekleyen ve ekonomik büyümeyi hızlandıran en önemli sektörlerden biridir. Özellikle kültürel mirasın korunması, iş yaratılması ve altyapı yatırımlarının artırılması gibi faktörler turizmin yerel ekonomiye katkısını artırmaktadır. Siirt, dini turizm, doğa turizmi ve kültürel mirası nedeniyle yüksek turizm potansiyeline sahip illerden biridir. Bu potansiyelin kullanılması, bölgenin ekonomik

kalkınmasına katkıda bulunacağı gibi sosyal ve kültürel yapının da güçlenmesine katkı sağlayacaktır (Çağlı, 2012).

3.7.1. Siirt'te İnanç Turizmi ve Ekonomik Kalkınma

Tarihi boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir şehir olan Siirt, önemli dini turizm alanlarına sahiptir. Bu bağlamda, tarihi camiler, türbeler ve kutsal kabul edilen yerler bölgeye gelen ziyaretçilerin dikkatini çekmektedir. Dini turizm, sadece dini ve kültürel değeri temsil etmekle kalmayıp aynı zamanda yerel ekonomiye de katkıda bulunan önemli bir unsurdur (Çukurova, 2017).

Siirt'teki en önemli dini turizm alanlarından biri Tillo Topluluk Kompleksi ve İsmail Faqirullah Türbesi'dir. Burada düzenlenen Işık Etkinliği her yıl bölgeye binlerce ziyaretçi çekmektedir. Bu tür etkinliklerin tanıtımının artırılması, bölgedeki konaklama, yiyecek ve ulaşım sektörlerinin gelişmesine katkıda bulunabilir. Ayrıca Veysel Karani Türbesi, bölgeyi ziyaret eden dini turistler arasında en popüler destinasyonlardan biridir. Dini turizm, konaklama ve ticaret sektörlerini canlandırabilir ve bölgedeki küçük işletmelerin gelişmesine olanak tanıyabilir. Ancak bu potansiyelin tam olarak kullanılabilmesi için altyapı yatırımlarının geliştirilmesi, turizm destek hizmetlerinin genişletilmesi ve ulusal düzeyde tanıtım faaliyetlerine özel önem verilmesi gerekmektedir (Uygur, 220).

3.7.2. Siirt'te Doğa Turizmi ve Ekonomik Katkıları

Siirt, zengin doğal güzellikleri, vadileri, nehirleri ve kanyonları nedeniyle doğa turizmi için büyük bir potansiyele sahiptir. Doğa turizmi, ekoturizm ve macera turizmi gibi alt sektörleri kapsayarak bölge ekonomisine önemli katkı sağlar. Özellikle yürüyüş, kampçılık, dağcılık ve su sporları gibi aktiviteler turistlerin bu bölgeyi ziyaret etme motivasyonunu artırmaktadır.

Botan Vadisi Milli Parkı, Siirt'teki en önemli doğa turizmi destinasyonlarından biridir. Botan Nehri boyunca doğa yürüyüşleri, rafting ve kampçılık yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. Bu bölgenin daha etkili bir şekilde tanıtılması ve turistlere yönelik hizmetlerin geliştirilmesi doğa turizminin ekonomik katkısını artıracaktır (Altuntaş, 2019, s.1939).

Ayrıca Şeyh Musa Tepesi ve Delikli Taş gibi doğal alanlar macera turizmine uygun yerler arasındadır. Bu alanlarda turizm altyapısına yapılacak yatırımlar, ziyaretçi sayısını artırarak bölgedeki ekonomik faaliyeti destekleyebilir. Özellikle gezi hizmetlerinin genişletilmesi, doğa sporları yapmaya uygun tesislerin inşa edilmesi ve ekoturizmi destekleyecek projelerin geliştirilmesi bölgesel kalkınma için büyük önem taşımaktadır. Doğa turizmini geliştirmek için yerel yönetimler ve özel sektörün konaklama koşullarını, ulaşım altyapısını ve doğa sporları yapmaya uygun alanları iyileştirmek için ortak projeler geliştirmesi gerekir. Bu tür projeler yalnızca turistleri çekmekle kalmayacak, aynı zamanda bölgedeki iş sayısını artırarak yerel nüfusa ekonomik faydalar da sağlayacaktır (Gaberli ve Gaberli, 2023).

3.7.3. Siirt'te Kültürel Mirasın Korunması ve Turizme Katkısı

Siirt, tarihi ve kültürel mirası nedeniyle bölge turizminin önemli merkezlerinden biri olma potansiyeline sahiptir. Kentin tarihi yapıları, geleneksel el sanatları ve mutfağı, turizmi çeşitlendirerek ekonomik kalkınmaya katkıda bulunabilir. Siirt'teki Ulu Cami, Saat Kulesi ve Siirt Tarihi Evleri kültürel turizmin önemli unsurlarıdır. Bu yapıların restore edilerek turistik merkezlere dönüştürülmesi bölgenin ekonomik değerini artıracaktır. Bilgilendirme tabelaları, rehberlik hizmetleri ve tarihi yapıların müzelerinin kurulması kültürel mirasın korunmasını ve daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlayabilir (Ege, 2019, s.62).

Ayrıca Siirt'in geleneksel el sanatları kültürel turizm gelişimi açısından değerlendirilebilir. Özellikle Siirt battaniyesi bölgenin en ünlü el sanatlarından biri olup turistik değere sahiptir. Yerel üreticilerin desteklenmesi ve el sanatları atölyelerinin kurulması bölgeyi ziyaret eden turistlerin ilgisini artırarak ekonomik faydalara katkıda bulunabilir. Ayrıca Siirt mutfağı gastronomi turizmi açısından değerlendirilebilecek bir diğer önemli alan olarak öne çıkmaktadır. Perde pilavı, büryan kebabı ve fıstıklı tatlılar bölgeye özgü lezzetlerden bazılarıdır ve turistlerin bölgeyi ziyaret etme nedenlerinden biri olabilir (Ege, 2019, s.63). Yiyecek ve içecek sektörüne yapılacak yatırımlar yerel ekonomiyi canlandıracak ve Siirt'i gastronomi turizmi açısından daha ünlü hale getirecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YATIRIMLARIN BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİSİ

4.1. BÖLGESEL KALKINMANIN GÖSTERGELERİ VE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Bölgesel kalkınma, tek boyutlu bir kalkınma sürecine indirgenemeyecek karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu, ilerlemeyi ölçmek için bir dizi nicel ve nitel göstergenin kullanılmasını gerektirir. Ekonomik performansı, sosyal refahı ve çevresel sürdürülebilirliği iyileştirmek, bölgesel kalkınmanın kapsamı hakkında fikir verir. Araştırmacılar, bu göstergeleri kullanarak bölgesel kalkınmadaki farklılıkları, politika müdahalelerinin sonuçlarını ve kalkınma stratejilerinin başarısını değerlendirebilirler (Şimşek 2013, s.52).

4.1.1. Ekonomik Göstergeler: Büyüme ve İstihdam

Bölgesel düzeyde ekonomik ilerlemenin en yaygın ölçütleri, üretim kapasitesindeki artış ve istihdam fırsatlarının genişlemesidir. Bölgesel düzeyde gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) veya türevleri, ekonomik faaliyetin hacmini yansıtır. İstihdam oranları, sakinlerin üretim süreçlerine ne ölçüde dahil olduklarını gösterirken, sektörel dağılımlar ekonomik yapının çeşitliliğine dair ipuçları sağlar (Yıldız, 2015, s.119). Bu bağlamda, yalnızca büyüme oranını değil, aynı zamanda iş yaratma potansiyelini ve bu büyümenin vasıflı işgücü ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini de analiz etmek uygundur. Ayrıca, üretken yapının dönüşümü, yüksek katma değerli sektörlerin payındaki artış, üretkenlik kazanımları ve gelir dağılımının iyileştirilmesi, ekonomik göstergeler kullanılarak bölgenin rekabetçi konumunun belirlenmesini mümkün kılmaktadır (Özgen, 2012, s.263).

4.1.2. Sosyal Göstergeler: Eğitim ve Sağlık

Ekonomik büyüme tek başına toplumsal refahı garanti etmez. Bu nedenle, eğitim ve sağlık gibi insan gelişiminin unsurları bölgesel kalkınmanın ölçülmesinde kilit rol oynar. Eğitim düzeyinin artırılması, insan sermayesinin kalitesinin iyileştirilmesi ve sürdürülebilir uzun vadeli ekonomik büyümenin önünü açar (Şahin ve Aktuğ, 2021, s.1993). Sağlık hizmetlerine erişimin iyileştirilmesi, iş verimliliğinin yanı sıra yaşam

kalitesinin de artması anlamına gelir ve bu da kalkınma sürecinin toplumsal tabana yayılmasına olanak tanır. Bu göstergeler, okul çağındaki çocukların okul kayıt oranından yetişkin okuryazarlık oranına kadar uzanır; çocuk ölüm oranının azaltılmasından yaşam beklentisinin artırılmasına kadar geniş bir alanda değerlendirilebilir. Dolayısıyla sosyal göstergeler, kalkınmanın yalnızca sermaye stoğuna değil aynı zamanda insan sermayesinin geliştirilmesine de odaklanması gerektiğini vurgular (Yıldız, 2015, s.132).

Tablo 5. Siirt İli Eğitim Durumu(2008)

Yıl	Eğitim Durumu (6+ yaş)	Toplam	Erkek	Kadın	Erkek Oranı	Kadın Oranı
2008	Okuma Yazma Bilmeyen	46.675	11.168	35.507	9,2	32,1
2008	Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	91.864	46.696	45.168	38,7	40,9
2008	İlkokul	28.337	16.878	11.459	14	10,4
2008	Ortaokul veya Dengi Meslek Okulu	3.993	3.076	117	2,5	0,8
2008	İlköğretim	29.292	18.883	10.409	15,6	9,4
2008	Lise veya Dengi Meslek Okulu	24.807	19.439	5.368	16,1	4,9
2008	Yüksekokul veya Fakülte	5.920	4.319	1.601	3,6	1,4
2008	Yüksek Lisans ve Üzeri	376	283	93	0,2	0,1
2008	Bilinmeyen	18.529	9.280	9.249	0	0

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Tablo 6. Siirt İli Eğitim Durumu(2022)

Yıl	Eğitim Durumu(6+ yaş)	Toplam	Erkek	Kadın	Erkek Oranı	Kadın Oranı
2022	Okuma Yazma Bilmeyen	17.036	2.321	14.715	1,6	10,4
2022	Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	44.282	19.060	25.222	13,1	17,8
2022	İlkokul	51.982	23.709	28.273	16,3	19,9
2022	Ortaokul veya Dengi Meslek Okulu	68.999	35.587	33.412	24,4	23,5
2022	İlköğretim	15.558	8.951	6.607	6,1	4,7
2022	Lise veya Dengi Meslek Okulu	55.316	34.908	20.408	23,9	14,4
2022	Yüksekokul veya Fakülte	30.704	18.649	12.055	12,8	8,5
2022	Yüksek Lisans ve Üzeri	3.848	2.658	1.190	1,8	0,8
2022	Bilinmeyen	1.369	507	862	0	0

Kaynak: (TÜİK, 2022)

4.1.3. Çevresel Göstergeler: Sürdürülebilirlik ve Yeşil Kalkınma

Güncel kalkınma anlayışı, ekonominin çevresel sınırları hesaba katılmadan tasarlanamayacağını göstermektedir. Çevresel göstergeler, doğal kaynakların korunmasını, ekolojik olarak sağlam üretim yöntemlerini ve iklim dostu teknolojilerin kullanımını izler (Özgen, 2012, s.265). Karbon emisyonlarının azaltılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının benimsenmesi, atık ve su yönetimi uygulamalarının iyileştirilmesi

ve biyolojik çeşitliliğin korunması, bölgesel kalkınmanın çevresel boyutunu şekillendirir. Bu şekilde, yeşil kalkınma stratejilerinin başarısı ölçülür ve büyümenin ekolojik maliyeti hesaba katılır. Çevresel göstergeler, bir bölgenin gelecek nesiller için yaşanabilir bir çevre bırakmada ne ölçüde başarılı olduğunu ortaya koyar (Şimşek 2013, s.76).

Bölgesel kalkınma bu nedenle ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları olan çok seviyeli bir süreçtir. Bu süreçteki ilerlemenin ölçülmesi, kalkınma stratejilerinin etkisini anlamak ve yeni politika araçları geliştirmek için temel bir gerekliliktir. Ekonomik büyüme ve istihdam, eğitim ve sağlık alanındaki gelişmeler ve çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri hakkındaki veriler birlikte ele alındığında, bölgesel kalkınmanın çok boyutlu yapısı daha doğru bir şekilde analiz edilebilir (Şahin ve Aktuğ, 2021, s.1993).

4.2. SİİRT ÖRNEĞİNDE YATIRIM VE KALKINMA İLİŞKİSİ

Siirt ili coğrafi konumu, üretim yapısı ve insan sermayesi açısından kalkınma potansiyeli olan bir bölge olarak dikkat çekmektedir. Yatırımların oynadığı stratejik rol bu potansiyelin ortaya çıkarılmasında hayati önem taşımaktadır (Yavaş, 2022). Tarım ve hayvancılığa dayalı geleneksel ekonomi yapısını çeşitlendiren, yüksek katma değerli ürünlerin üretimini sağlayan, istihdam olanaklarını genişleten ve insan sermayesini nitelikli bir düzeye getiren yatırımlar, bölgesel kalkınma hedeflerine ulaşmak için itici güç görevi görmektedir. Aynı zamanda yatırımların tetiklediği sosyo-kültürel dönüşüm yerel halkın yaşam koşullarını iyileştirerek sosyal refahın nüfusun daha geniş kesimlerine yayılmasını sağlamaktadır (Şahin ve Aktuğ, 2021, s.1992).

Bu süreçte yerel ekonomi ve sosyal yapı birbiriyle etkileşim halindedir. Yatırımlar ekonomik büyüme ve artan gelir yoluyla eğitim, sağlık, altyapı ve sosyal hizmetler gibi alanlarda iyileştirmelerin önünü açarken; bu iyileştirmeler aynı zamanda kalifiye bir işgücünün, girişimci bir kültürün gelişmesinin ve inovasyon kapasitelerinin artmasını da sağlamaktadır (Şimşek, 2013, s.72). Dolayısıyla Siirt'te kalkınma stratejilerinin başarısı uzun vadeli bir perspektifte yatırımların çeşitliliğinin, ölçeğinin ve kalitesinin geliştirilmesiyle yakından bağlantılıdır. Bu yaklaşım sadece ekonomik performansa değil aynı zamanda beşeri ve sosyal sermayenin güçlendirilmesine

odaklanarak bölgesel kalkınmanın daha sürdürülebilir, kapsayıcı ve kalıcı bir temele oturtulmasını sağlıyor (Yıldız, 2015, s.135).

4.2.1. Yerel Ekonomiye Katkılar ve İstihdam Artışı

Siirt örneğinde, yatırımların bölgesel kalkınmaya yansımaları özellikle ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve iş yaratma kapasitesinin artırılması yoluyla değerlendirilebilir. Gıda işleme, tekstil, küçük imalat tesisleri ve tarımsal üretimin katma değerli ürünlere dönüştürülmesi gibi alanlardaki yeni yatırımlar, tarım ve hayvancılıkla sınırlı bir üretim modeli yerine çok yönlü bir ekonomik yapının inşasına katkıda bulunur. Bu şekilde istihdam olanakları artar, farklı becerilere sahip işçilerin sisteme katılması kolaylaşır ve yerel hanelerin gelirleri artar (Bindal, 2022, s.35).

İstihdam olanaklarının artırılması, kırsal alanlardan şehirlere göç eğiliminin rasyonel bir şekilde yönetilmesine yardımcı olurken, göçün neden olduğu sosyal ve ekonomik sorunların hafifletilmesine de yardımcı olur (Şimşek 2013, s.79). Aynı zamanda, yeni işletmelerin yaratılması, yenilikçi fikirlerin hayata geçirilmesinin önünü açar ve böylece yerel ekonominin rekabet gücünü artırır. Dolayısıyla, yatırımların iş yaratma yönü yerel ekonomiyi güçlendirir ve Siirt'in daha dengeli ve sürdürülebilir bir kalkınmaya doğru ilerlemesini destekler (Şahin ve Aktuğ, 2021, s.1995).

4.2.2. Sosyo-Kültürel Dönüşüm ve Yaşam Kalitesindeki İyileşme

Siirt örneği, yatırımların sadece ekonomik göstergeleri etkilemediğini, aynı zamanda sosyal ve kültürel yapıyı dönüştürmede de rol oynadığını açıkça göstermektedir. Üretim kapasitesinin artırılması, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması ve altyapının iyileştirilmesi gibi faktörler, yerel halkın yaşam kalitesini iyileştiren bir etkileşim zinciri yaratır. Bu süreç, ailelerin eğitim, sağlık ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını daha sürdürülebilir bir şekilde karşılamak için istikrarlı gelir kaynaklarına kavuşmalarına yardımcı olurken, kültürel faaliyetlerin, sosyal dayanışma ağlarının ve sivil toplum girişimlerinin güçlendirilmesinin önünü açmaktadır (Bindal, 2022, s.54).

Geleneksel üretim yöntemlerinin modern yöntemlerle bütünleştirilmesi, artan teknolojik fırsatlar ve dış pazarlara daha kolay erişim, yerel halkın dünyayla etkileşimini yoğunlaştırmaktadır. Bu şekilde, bilgi akışı ve kültürel çeşitliliğe ilişkin farkındalık artmakta ve yerel halkın toplumsal hayata daha aktif ve bilinçli katılımı mümkün hale

gelmektedir (Bindal, 2022, s.62). Bu dönüşüm, sadece ekonomik büyüme rakamlarına değil, aynı zamanda bölgenin insan merkezli kalkınma hedefine yaklaşımına da hizmet etmektedir. Özetle, Siirt'e yapılan yatırımlar, toplumsal uyumu güçlendirme, yaşam standartlarını yükseltme, daha katılımcı bir toplumsal yapının inşasına öncülük etme yoluyla bölgesel kalkınmanın çok boyutlu niteliğini somut olarak ortaya koymaktadır (Faggian ve ark., 2019, s.164).

4.3. YATIRIM ORTAMININ BÖLGESEL KALKINMADAKİ BAŞARI VE ZORLUKLARI

Bölgesel kalkınma, çok boyutlu bir süreç olarak, ekonomik, sosyal, çevresel ve kurumsal unsurların etkileşimiyle şekillenir. Bu nedenle, bir bölgenin yatırım ortamının kalitesi, kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli bir rol oynamaktadır (Yıldız, 2015, s.107). Uygun sektörel seçimler, yatırımcı beklentilerini karşılayan politikalar ve sürdürülebilirlik odaklı stratejiler, yatırımların bölgesel kalkınma üzerindeki etkisini artırır; zayıf kurumsal yapı, yetersiz altyapı, vasıflı işgücü eksikliği ve çevresel riskler gibi faktörler süreci zorlaştırabilir. Bu bölümde, bölgesel kalkınmada yatırım iklimini başarılı bir şekilde yönetmek ve karşılaşılan zorlukların üstesinden gelmek için dikkate alınması gereken üç temel unsur tartışılmaktadır (Işık ve Kılınç, 2012, s.38).

4.3.1.Stratejik Sektörlerin Belirlenmesi

Bölgesel kalkınma politikalarının etkinliği, doğal kaynaklar, insan sermayesi, coğrafi konum ve altyapı kapasitesi gibi yerel avantajların doğru değerlendirilmesine bağlıdır. Stratejik sektörlerin belirlenmesi, bölgenin güçlü yönlerine odaklanarak rekabetçi bir üretim yapısı oluşturmayı amaçlar. Örneğin, tarım odaklı bir bölge, katma değerli ürünler üretmek için gıda işleme endüstrisinde kümelenebilir veya hizmet odaklı bir bölge, turizm ve yenilikçi hizmetlerde uzmanlaşarak istihdamı artırabilir. Böylece doğru sektörü seçmek kaynakların verimli kullanılmasını sağlar, yatırım projelerinin uzun vadeli başarısını ve bölgenin yerel ekonomideki konumunu güçlendirir (Yılmaz ve İncekaş, 2018).

4.3.2.Yatırımcı Beklentileri ve Politik Uyumluluk

Bir bölgede faaliyet göstermeye karar verirken yatırımcılar yasal kesinlik, öngörülebilir düzenlemeler, istikrarlı bir ekonomik ortam, erişilebilir pazarlar, yetenekli

işgücü ve gelişmiş altyapı gibi faktörleri göz önünde bulundururlar. Politika yapıcılarının bu beklentileri iyi anlamaları yatırım ortamının sürdürülebilir şekilde iyileştirilmesine yardımcı olacaktır (Berkman, 2008, s.98). Yerel yönetimlerin şeffaf, katılımcı ve çözüm odaklı yaklaşımı, bürokratik prosedürlerin basitleştirilmesi, vergi teşvikleri, lojistik avantajlar ve finansmana kolay erişim yatırımcı ilgisini artırır. Politikaların yatırımcı beklentileriyle uyumluluğu karar alma süreçlerini hızlandırır, yatırımların uygulanmasını kolaylaştırır ve bölgesel kalkınma hedeflerine katkıda bulunur (Işık ve Kılınç, 2012, s.42).

4.3.3. Bölgesel Kalkınmada Yatırımın Sürdürülebilirliği

Yatırımların bölgesel kalkınma üzerindeki etkisinin kalıcı ve kapsayıcı olması için sürdürülebilirlik ilkeleriyle bütünleşik bir yaklaşım gereklidir. Ekonomik büyüme hedefleri çevre koruma, sosyal refah ve uzun vadeli rekabet gücüyle dengelenmelidir. Bu bağlamda, doğal kaynakların sorumlu kullanımı, yeşil teknolojilerin benimsenmesi, atık yönetimi, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, kalifiye işgücünün eğitimi ve toplumsal katılımın teşviki sürdürülebilir kalkınma çerçevesinin temel unsurlarını oluşturur. Sektörel çeşitlilik, inovasyon kapasitesi ve sosyal adaleti içeren çok boyutlu bir yaklaşım, yatırımların yalnızca kısa vadeli kazanımlar değil, uzun vadeli toplumsal faydalar üretmesini sağlar (Berkman, 2008, s.99).

Buna göre, bölgesel kalkınmada yatırım ortamının başarısı ve zorlukları, stratejik sektör seçiminden yatırımcı beklentileriyle tutarlı politikalara, sürdürülebilirlik ilkelerinin uygulanmasından kurumsal kapasite oluşturmaya kadar uzanan geniş bir yelpazede değerlendirilmelidir. Bu bütünsel yaklaşım, yerel ekonomilerin dayanıklılığını artırarak, toplumsal refahı destekleyerek ve çevresel dengeleri koruyarak bölgelerin sürdürülebilir kalkınmaya doğru ilerlemesine yardımcı olmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BÖLGESEL KALKINMA İÇİN YATIRIM ORTAMININ İYİLEŞTİRİLMESİ

5.1. ULUSAL VE BÖLGESEL POLİTİKALAR İÇİN STRATEJİK ÖNERİLER

Bölgesel kalkınma süreçleri genellikle bütüncül bir yaklaşımla yönetilmesi gereken farklı nitelikte ve ölçekte politikalar gerektirir. Ulusal düzeyde oluşturulan çerçeve politikaları, makroekonomik istikrarın sağlanması, altyapının geliştirilmesi, nitelikli insan sermayesinin oluşturulması ve inovasyon kapasitesinin artırılması gibi temel unsurları oluşturur. Bu ulusal çerçevenin yerel farklılıklara, ihtiyaçlara ve potansiyellere uyarlanması, bölgesel kalkınmanın dinamiklerini hızlandırır (Sevinç H. , 2011, s.40).

Öncelikle eğitim ve mesleki gelişime odaklanan stratejiler, rekabetçi sektörlerde yerel işgücünün istihdamını kolaylaştırır. Uygulanan eğitim modelleri, teknolojik ekipmanların artırılması ve endüstri temsilcileriyle işbirlikleri, işgücünün üretkenliğini ve uyum yeteneğini artıracaktır. İnsan sermayesinin güçlendirilmesi, yenilikçi üretim süreçlerinin benimsenmesini, bölgedeki Ar-Ge faaliyetlerinin entegre edilmesini ve sürdürülebilir büyüme yollarının oluşturulmasını sağlar (Doğan, 2015, s.9).

İkinci olarak, girişimcilik ve inovasyon ekosisteminin güçlendirilmesi, bölgesel kalkınma için stratejik öneme sahiptir. Kuluçka merkezleri, teknoparklar, mentorluk ağları, mikrofinans ve risk sermayesi kaynakları, yeni iş modellerinin gelişmesini sağlar. Ayrıca, bu destek, tarım, sanayi ve hizmetler gibi geleneksel sektörlerde ve BT, yaratıcı endüstriler ve yeşil teknolojiler gibi yeni alanlarda uzmanlaşmayı teşvik eder. Bu şekilde bölge, sürekli değişen piyasa koşullarına uyum sağlayabilen esnek bir ekonomik yapıya kavuşur (Kvon, 2017, s.1502).

Son olarak, kamu-özel sektör ortaklıklarının ve destek programlarının etkili kullanımı, kalkınma çabalarının istikrarını ve sürekliliğini sağlar. Altyapı projelerinin finansmanı, lojistik kapasitelerin artırılması, enerji verimliliği önlemleri ve dış pazarlara

daha kolay erişim, ulusal ve bölgesel düzeylerde rekabet gücünü artırır. Yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin ve akademik kurumların politikaların tasarım, uygulama ve izleme aşamalarına dahil edilmesi, toplumsal meşruiyeti ve katılımı güçlendirerek politika sonuçlarının iyileştirilmesine katkıda bulunur (Peck, 1996, s.329).

Genel olarak, ulusal ve bölgesel politikalar tamamlayıcı olmalı, uzun vadeli stratejik bir vizyon tarafından yönlendirilmeli ve yerel gerçekleri hesaba katma esnekliğine sahip olmalıdır. Bu yaklaşım, bölgesel eşitsizlikleri azaltarak dengeli ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınma hedeflerine ulaşmak için sağlam bir temel oluşturur.

5.1.1. Ekonomik Göstergeler: Büyüme ve İstihdam

Nitelikli bir işgücünün varlığı, bölgesel kalkınmayı hızlandırmada önemli bir faktördür. Bu bağlamda, ulusal ve bölgesel politika çerçeveleri, eğitim kalitesini iyileştiren, mesleki becerileri çeşitlendiren ve inovasyon odaklı üretim yapabilen insan kaynaklarının eğitimini teşvik eden programları desteklemelidir (Peck, 1996, s.329). Özellikle, uygulamalı eğitim modellerinin yaygınlaştırılması, yerel sektörün ihtiyaçlarıyla uyumlu müfredatların geliştirilmesi ve dijital becerilerin artırılması, işgücü piyasasında üretkenliği ve uyum kabiliyetini artıracaktır (Sevinç H. , 2011, s.44). Ayrıca, yerel kalkınma ajansları, kamu istihdam kurumları ve üniversiteler arasındaki işbirlikleri yoluyla sürekli eğitim fırsatları sağlanmalı ve dezavantajlı grupların istihdam edilebilirliğini artırmak için özel teşvikler uygulanmalıdır. Böylece, eğitim yoluyla geliştirilen insan sermayesinin kalitesi, bölgenin uzun vadede rekabet gücünü ve yatırım çekiciliğini güçlendirecektir (Doğan, 2015, s.10).

5.1.2. Girişimcilik ve Yenilikçilik Ekosisteminin Güçlendirilmesi

Bölgelerin sürdürülebilir kalkınmaya doğru ilerlemesi, mevcut sektörleri iyileştirmekle sınırlı olmamalı, aynı zamanda yeni iş modelleri, teknolojik dönüşüm ve orijinal girişimleri destekleyerek de mümkün kılınmalıdır. Bu bağlamda, girişimcilik kültürünü güçlendirmek için mentorluk, kuluçka merkezleri, hızlandırma programları ve mikrofinans fırsatları gibi araçlar uygulanmalıdır (Doğan, 2015, s.12). Ar-Ge teşvikleri, patentler ve fikri mülkiyet hakları ile ilgili yasal kolaylıklar ve ulusal düzeyde sağlanabilecek vergi indirimleri, bölgesel düzeyde yenilikçi girişimlerin ortaya çıkması

ve büyümesi için yol açabilir. Ayrıca, iş ağlarını ve kümeleme girişimlerini desteklemek, bilgi paylaşımını, tedarik zinciri verimliliğini ve uluslararası pazarlara erişimi kolaylaştırarak bölgenin üretim kapasitesini artıracaktır (Kvon, 2017, s.1506).

5.1.3. Kamu-Özel Sektör Ortaklıkları ve Destek Programları

Kamu ve özel sektörlerin ortak çabaları olmadan kalkınma hedeflerine ulaşmak sürdürülebilir olamaz. Bu bağlamda, kamu-özel sektör ortaklıkları, stratejik altyapı yatırımlarının finansmanı, kritik sektörlerde teknoloji transferi, lojistik ağları geliştirme ve maliyet etkin üretim ortamları oluşturma gibi alanlarda etkili bir politika aracı olarak düşünülebilir. Yerel işletmelerin gelişimini kolaylaştıracak fonlar, mikro kredi planları, ihracat sübvansiyonları ve uygun fiyatlı enerji ve hammaddeler için hükümler yatırımcılar için öngörülebilirliği artıracaktır. Aynı zamanda, sivil toplum örgütlerinin ve yerel yönetimlerin sürece dahil edilmesi, karar alma süreçlerinin demokratikleşmesine, sosyal sermayenin güçlenmesine ve bölgesel politikaların toplumsal tabana yayılmasına katkıda bulunmaktadır (Peck, 1996, s.337).

Buna göre, ulusal ve bölgesel düzeyde geliştirilen eğitim ve istihdam programları, girişimci ekosisteme destek ve kamu-özel sektör ortaklıkları, bölgelerin kalkınma hedeflerine istikrarlı bir şekilde ulaşmalarını sağlayacaktır. Bu stratejik öneriler, uzun vadeli yatırım ortamının nitelendirilmesine, rekabetçi ve sürdürülebilir bir ekonomik yapı oluşturulmasına, sosyal refahın yaygınlaştırılmasına ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda politikalar geliştirilmesine yardımcı olmaktadır (Sabirov ve ark., 2021, s.1969).

5.2. SİİRT ÖZELİNDE YATIRIM STRATEJİLERİ VE ÖNERİLER

Bölgesel kalkınma süreçleri genellikle bütüncül bir yaklaşımla yönetilmesi gereken farklı nitelikte ve ölçekte politikalar gerektirir. Ulusal düzeyde oluşturulan çerçeve politikaları, makroekonomik istikrarın sağlanması, altyapının geliştirilmesi, nitelikli insan sermayesinin oluşturulması ve inovasyon kapasitesinin artırılması gibi temel unsurları oluşturur. Bu ulusal çerçevenin yerel farklılıklara, ihtiyaçlara ve potansiyellere uyarlanması, bölgesel kalkınmanın dinamiklerini hızlandırır (Bilbay, 2020). Öncelikle eğitim ve mesleki gelişime odaklanan stratejiler, rekabetçi sektörlerde yerel işgücünün istihdamını kolaylaştırır. Uygulanan eğitim modelleri, teknolojik

ekipmanların artırılması ve endüstri temsilcileriyle işbirlikleri, işgücünün üretkenliğini ve uyum yeteneğini artıracaktır. İnsan sermayesinin güçlendirilmesi, yenilikçi üretim süreçlerinin benimsenmesini, bölgedeki Ar-Ge faaliyetlerinin entegre edilmesini ve sürdürülebilir büyüme yollarının oluşturulmasını sağlar (Özgen, 2012, s.265).

Son olarak, kamu-özel sektör ortaklıklarının ve destek programlarının etkili kullanımı, kalkınma çabalarının istikrarını ve sürekliliğini sağlar. Altyapı projelerinin finansmanı, lojistik kapasitelerin artırılması, enerji verimliliği önlemleri ve dış pazarlara daha kolay erişim, ulusal ve bölgesel düzeylerde rekabet gücünü artırır. Yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin ve akademik kurumların politikaların tasarım, uygulama ve izleme aşamalarına dahil edilmesi, toplumsal meşruiyeti ve katılımı güçlendirerek politika sonuçlarının iyileştirilmesine katkıda bulunur.

Genel olarak, ulusal ve bölgesel politikalar tamamlayıcı olmalı, uzun vadeli stratejik bir vizyon tarafından yönlendirilmeli ve yerel gerçekleri hesaba katma esnekliğine sahip olmalıdır. Bu yaklaşım, bölgesel eşitsizlikleri azaltarak dengeli ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınma hedeflerine ulaşmak için sağlam bir temel oluşturur.

5.2.1. Yerel ve Bölgesel İşbirlikleri

Siirt'in kalkınma hedeflerine ulaşması için tek bir aktörün çabaları yeterli olmayacaktır. Kamu kurumları, özel sektör şirketleri, meslek örgütleri, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki etkili işbirlikleri, bilgi paylaşımını, yenilikçi fikirlerin geliştirilmesini ve maliyet avantajlarının ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda, bölgesel kalkınma ajansları aracılığıyla yürütülecek ortak projeler, kümeleme stratejileri ve sektörel işbirlikleri, yerel üreticilerin küresel değer zincirlerine entegrasyonunu kolaylaştıracaktır. Aynı zamanda, yerel yönetimlerin yatırımcı dostu politikalar izlemesi, ilgili paydaşları karar alma süreçlerine dahil etmesi ve düzenleyici karmaşıklıkları ortadan kaldırması, güven ortamını güçlendirecek ve girişimcilerin risk iştahını artıracaktır (Akkaya ve Gerçek, 2019, s.179).

5.2.2. Stratejik Sektörlerin Belirlenmesi ve Geliştirilmesi

Sürdürülebilir yatırımlar yapmak, insan sermayesi ve sektörel çeşitlilikle sınırlı değildir. Verimli bir lojistik ağı, rekabetçi maliyet yapıları ve pazarlara hızlı erişim gibi faktörler, ildeki şirketlerin üretkenliğini doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, ulaşım

altyapısının (kara, hava ve demir yolu) iyileştirilmesi, güvenli ve sürekli bir enerji tedarikinin sağlanması ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılması hayati önem taşımaktadır (Akkaya ve Gerçek, 2019, s.183). Ayrıca, soğuk zincir depoları, ileri işleme tesisleri ve modern paketleme tesisleri tarafından desteklenen lojistik kapasitesi, yerel üretim faaliyetlerinin yurtiçi ve uluslararası pazarlarda rekabetçi hale gelmesine yardımcı olacaktır (Boka, 2020, s.35).

Siirt'in geleneksel üretim yapısında tarım ve hayvancılığın önemli ağırlığı, gıda işleme ve katma değerli tarımsal ürünlerin üretimi için önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu bağlamda, bölgeye özgü ürün değerlendirme stratejileri, yüksek kaliteli girdiler sağlayarak, modern üretim teknolojilerini benimseyerek ve pazarlama kanallarını çeşitlendirerek desteklenmelidir. Benzer şekilde, yerel mutfağın, kültürel mirasın ve doğal güzelliklerin tanıtılmasıyla hizmet ve turizm alanındaki potansiyel açığa çıkarılabilir. Bu süreçte Ar-Ge faaliyetlerine odaklanan şirketlerin yenilikçi ürün ve hizmetlerle pazarda rekabet etmeleri teşvik edilmeli; ayrıca, insan sermayesinin geliştirilmesi, tarım dışı sektörlerde uzmanlaşmayı sağlayarak Siirt'in ekonomik yapısını çeşitlendirecektir (Şahin ve Aktuğ, 2021, s.1995).

Bu nedenle, Siirt'e özgü yatırım stratejileri, kaynakların verimli kullanımı, yerel paydaşlar arasındaki etkileşim, altyapının iyileştirilmesi ve kalifiye iş gücüne dayalı katma değer yaratılmasını içerecek şekilde tasarlanmalıdır. Bu bütünsel yaklaşım, ilin potansiyelini sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu, yenilikçi ve rekabetçi bir ekonomik yapıya dönüştürecek ve uzun vadede toplumsal refahı artıracaktır.

5.3. GELECEKTEKİ ÇALIŞMALAR İÇİN ARAŞTIRMA ALANLARI

Bölgesel kalkınma ve yatırım iklimi iyileştirme konusundaki mevcut literatür, genel politikalar ve stratejik yaklaşımlar için önemli bir referans sağlar. Ancak, farklı bölgesel dinamikleri anlama, yerel çözümler geliştirme ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerini sahada uygulama bağlamında, gelecekteki araştırmaların daha uzmanlaşmış ve disiplinlerarası yöntemler benimsemesi yararlı olacaktır. Bu bağlamda, aşağıdaki araştırma alanları gelecekte akademisyenlere ve politika yapıcılara yeni bakış açıları sunabilir:

Dijital dönüşüm ve insan sermayesi arasındaki ilişki: Endüstri 4.0, yapay zeka, Nesnelerin İnterneti ve veri odaklı yönetim yaklaşımları bölgesel ekonomileri dönüştürmede etkili hale gelmiştir. İleri teknolojilerin benimsenmesinde, dijital becerilerin yaygınlaştırılmasında, üniversite-sanayi işbirliklerinde ve müfredat uyarlamalarında insan sermayesinin rolü gelecekteki çalışmalarda derinlemesine incelenebilir.

Küresel değer zincirleri ve bölgesel entegrasyon: Yerel üreticilerin küresel değer zincirlerine entegrasyonu, ihracat potansiyelinin geliştirilmesi, lojistik ağlarının etkin kullanımı ve uluslararası standartlara uygun bir üretim yapısının kurulması gibi konular yeni nesil araştırma alanları arasında yer alabilir. Bu çalışmalar bölgesel şirketlerin küresel rekabet gücünü artırmak için somut stratejiler önerebilir (Şahin ve Aktuğ, 2021, s.1994).

Sürdürülebilirlik ve yeşil ekonomi modelleri: Çevresel sürdürülebilirlik ve iklim değişikliğiyle mücadele giderek bölgesel kalkınma politikalarının merkezinde yer almaktadır. Yenilenebilir enerji altyapısının geliştirilmesi, yeşil teknolojilerin uyarlanması, ekolojik tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması, atık yönetimi ve dairesel ekonomiye geçiş gelecekteki çalışmalar için geniş bir araştırma alanı sunmaktadır.

Sosyal sermaye, katılım ve yönetim mekanizmaları: Bölgesel kalkınma sürecinde yerel toplulukların karar alma süreçlerine katılımı, sosyal sermaye düzeyinin ölçülmesi ve kamu, özel ve sivil aktörler arasındaki yönetim modelleri gelecekte daha fazla ilgi çekebilir. Bu çalışmalar paydaş güçlendirmesi, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sosyal uyum gibi nitelikleri vurgulayarak politika etkinliğinin artırılmasına katkıda bulunabilir.

Politika etki değerlendirmeleri ve değerlendirme metodolojileri: Uygulanan bölgesel kalkınma politikalarının etkilerinin uzun vadeli değerlendirilmesi ve geri bildirim mekanizmalarının kurulması gelecekteki çalışmaların önemli bir boyutu olabilir. Nicel ve nitel yöntemleri, karşılaştırmalı vaka çalışmalarını ve coğrafi bilgi sistemleri (CBS) tarafından desteklenen modellemeyi birleştiren etki değerlendirmeleri, politika etkinliğini ölçmede yeni ufuklar açabilir.

5.4. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ VE BÖLGESEL KALKINMADAKİ ROLÜ

Kadın girişimciliği, ekonomik kalkınmanın temel bir unsuru ve iş gücü piyasasını çeşitlendirmede, gelir düzeylerini artırmada ve toplumsal refahı iyileştirmede önemli bir faktördür. Kadınların ekonomik hayata daha fazla katılımı, yalnızca bireysel düzeyde geliri artırmakla kalmaz, aynı zamanda ekonomik büyümeyi hızlandırarak bölgesel kalkınmayı destekler (Ceylan, 2010). Özellikle gelişmekte olan bölgelerde kadınların girişimcilik faaliyetinde bulunmalarını teşvik etmek, iş gücü piyasasında cinsiyet eşitliğini artırarak ekonomik istikrarı güçlendirmeye yardımcı olur. Siirt, ekonomik kalkınma sürecinde kadın girişimciliğinin desteklenmesi gereken illerden biridir. Kadınların iş gücüne katılım oranlarının düşük olması, geleneksel çalışma düzenlerinde kadınlara yeterli destek sağlanamaması ve finansal kaynaklara erişimdeki zorluklar, bölgede kadın girişimciliğinin önündeki başlıca engellerdir. Ancak Siirt'te kadın girişimciliğini teşvik etmeyi amaçlayan yatırımlar ve destek programları uygulandığında kadınların ekonomik kalkınmaya katkısı önemli ölçüde artacaktır.

SONUÇ

Sonuç olarak, bölgesel kalkınmanın çok boyutlu ve dinamik yapısı, tek bir müdahale veya politika aracıyla ele alınması için çok karmaşık bir yapı ortaya koymaktadır. Bu çalışmada yürütülen literatüre dayalı değerlendirmeler, yatırım ikliminin bölgesel kalkınma süreçlerinde kritik bir rol oynadığını açıkça göstermektedir. Yatırım kalitesi, sektörel çeşitlilik, insan sermayesinin kalitesi, altyapı ve lojistik olanaklarının düzeyi, kurumsal çerçevenin istikrarı, girişimci ekosistemin gücü ve inovasyon kapasitesi gibi faktörler, bölgelerin kalkınma performansını doğrudan etkilemekte ve yerel ekonomilerin uzun vadeli rekabet gücünü şekillendirmektedir.

Sadece ekonomik büyümeyi değil aynı zamanda sosyal uyumu, yaşam kalitesini, sürdürülebilirliği ve yönetim kapasitesini de hesaba katan bu yaklaşım, bölgesel kalkınma hedeflerini daha gerçekçi bir temele oturtmaktadır. Bu bakış açısı, tek boyutlu bir kalkınma yaklaşımından ziyade çok paydaşlı, çok disiplinli ve uzun vadeli stratejilerin geliştirilmesini gerektirmektedir. Yatırım ortamının iyileştirilmesi, yasal ve kurumsal istikrar, nitelikli işgücünün yetiştirilmesi, altyapı yatırımlarının hızlandırılması, lojistik ağlarının güçlendirilmesi ve özellikle girişimcilik odaklı politikaların genişletilmesi, ulusal ve bölgesel düzeydeki politika yapıcılarının temel kaygıları olmalıdır.

Sosyal sermaye, katılım ve yönetim mekanizmaları: Bölgesel kalkınma sürecinde yerel toplulukların karar alma süreçlerine katılımı, sosyal sermaye düzeyinin ölçülmesi ve kamu, özel ve sivil aktörler arasındaki yönetim modelleri gelecekte daha fazla ilgi çekebilir. Bu çalışmalar paydaş güçlendirmesi, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sosyal uyum gibi nitelikleri vurgulayarak politika etkinliğinin artırılmasına katkıda bulunabilir.

Politika etki değerlendirmeleri ve değerlendirme metodolojileri: Uygulanan bölgesel kalkınma politikalarının etkilerinin uzun vadeli değerlendirilmesi ve geri bildirim mekanizmalarının kurulması gelecekteki çalışmaların önemli bir boyutu olabilir. Nicel ve nitel yöntemleri, karşılaştırmalı vaka çalışmalarını ve coğrafi bilgi sistemleri (CBS) tarafından desteklenen modellemeyi birleştiren etki değerlendirmeleri, politika etkinliğini ölçmede yeni ufuklar açabilir.

Siirt örneğinden yola çıkarak, yerel potansiyelin stratejik sektörlerle yoğunlaştırılması, tarım, hayvancılık ve sanayide elde edilebilecek katma değerin artırılması, toplumsal refahı güçlendirecek insan kaynağının yetiştirilmesi ve yerel aktörler arasındaki iş birliğinin derinleştirilmesi, bölgesel kalkınma yolunu daha dengeli, esnek ve sürdürülebilir bir şekilde yapılandıracaktır. Bu süreçte, yatırımcıların beklentilerini dikkate alan, piyasa bilgisine dayalı esnek politikalar geliştiren, girişimci bir kültürü besleyen ve yenilikçi fikirlerin yeşermesine olanak tanıyan yaklaşımlar, bölgenin ulusal ve küresel değer zincirlerindeki konumunu da güçlendirecektir.

Bu nedenle, yatırımların yalnızca büyüme rakamlarına odaklanan bir bakış açısının aksine, çok boyutlu kalkınma sonuçlarına nasıl dönüştürülebileceğinin anlaşılması, gelecekteki araştırma ve uygulamalar için temel başlangıç noktası olmalıdır. Bu bakış açısı, yatırım ikliminin bölgesel kalkınma açısından değerini daha iyi anlamamızı, zayıf yönleri güçlendirmeye yönelik hedefli tedbirler almamızı ve bölgesel ekonomileri yerel dinamiklerin ve küresel eğilimlerin gereklerine göre yeniden inşa etmemizi sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, M. S. (2019). Tarım politikaları çerçevesinde kırsal kalkınma kavramı ve kırsal yoksulluğun önlenmesi: Türkiye örneği.

Acar, T. (2006). *Bölgesel Kalkınma Potansiyelinin Harekete Geçirilmesinde İnsan Kaynağının Rolü ve Balıkesir İli Örneği* (Master's thesis, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey).

Afşar, Z. (2018) *Klasik ve neo-klasik iktisadın eleştirisi: Post otistik iktisat* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Akkaya, H., & Gerçek, A. (2019). OECD ve Seçilmiş Bazı Ülkelerde Dijital Ekonominin Vergilendirilmesi: Türkiye İçin Çıkarımlar. *International Journal of Public Finance*, 4(2), 166-188.

Aljbour, J. S. (2021). *Belediyelerin yeşil ekonomi üzerindeki rolü: Gazze Şeridi örneği* (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Altan, Y., Kerman, U., Aktel, M., Metin, Y., & Eke, E. (2013). Yerel yönetimlerde kamu özel ortaklığı uygulaması: Büyükkabaca Belediyesi örneği. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(3), 9-17.

Altuntaş, A. (2019). Peyzaj Potansiyeli ve Kırsal Turizm İlişkisinin SWOT Analizi Yöntemiyle Değerlendirilmesi: Siirt İli Örneği. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (17), 1037-1044.

Arslan, E. (2010). Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları.

Arslan, E. (2023) Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler.

Auktor, G. V. (2020). Green industrial skills for a sustainable future. *United Nations Industrial Development Organization, Vienna*.

Avaner, T., & Fedai, R. (2017). Sağlık Hizmetlerinde Dijitalleşme: Sağlık Yönetiminde Bilgi Sistemlerinin Kullanılması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor 15 Özel Sayısı), 1533-1542.

Ayberk, C. (2013). *Siirt merkez ilçesinin coğrafi etüdü* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Aydoğan, B. (2011). *Bölgesel ekonomik kalkınmanın yeni pusulası: Bölgesel inovasyon stratejileri (RIS) Mersin örneği* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Baran, D. (2021). Türkiye'de cinsiyet eşitsizliği ve ekonomik kalkınma: İller düzeyinde bir mekânsal veri analizi (Master's thesis, Bursa Uludag University (Turkey)).

Başarır, E. P. (2008) Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Çevre Odaklı Kırsal Kalkınma Politikaları.

Başta, L. (2012). Dışa açık büyüme modelinde sanayi politikalarının gelişimi: Türk imalat sanayisinin yapısı ve rekabet gücü (1980-2011).

Baykara, S. (2022). *Bir kalkınma projesi: Siirt fıstığı ağaçlandırılması ve kırsal dönüşüm* (Master's thesis, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Berkman, K. (2008). *Beşeri sermayenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Türkiye örneği* (Master's thesis).

Bilbay, Ö. F. (2020). Bir kamu politikası olarak Türkiyede su yönetimi: Güneydoğu Anadolu Projesi özelinde bir inceleme.

Bille, T., & Schulze, G. G. (2006). Culture in urban and regional development. *Handbook of the Economics of Art and Culture*, 1, 1051-1099.

Bindal, A. (2022). Üniversitelerin Kent Ekonomisine Katkılarını Arttırmada Misyon Farklılaşması ve Uzmanlaşmanın Önemi.

Boka, A. (2020). Türkiye ve Arnavutluk'taki doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen faktörlerin karşılaştırmalı olarak analizi (Master's thesis, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Bozok, D., & Aslan, E. (2023). Yöresel Yiyecek-İçeceklerin Çevrim İçi Pazarlaması: Trendyol, Hepsiburada Ve N11 Örneği. *Journal of gastronomy, hospitality and travel (Online)*.

Cansever, D. B. (2019). *Sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanmasında SymbioCity yaklaşımının değerlendirilmesi: Trabzon Değirmendere örneği* (Master's thesis, Necmettin Erbakan University (Turkey)).

Cüci, İ., & Dağ, M. (2023). Kayıt Dışı Ekonomiye Yönelik Algı: Siirt İli Örneğinde İşverenler Üzerine Bir İnceleme. *Premium e-Journal of Social Sciences (PEJOSS)*, 7(37), 1930-1946.

Çağlı, I. B. (2012). Türkiye'de yerel kültürün turizm odaklı kalkınmadaki rolü: Gastronomi turizmi örneği.

Çağrı, H. (2023). *Yerel ekonomik kalkınma ve kentsel markalaşma süreçlerinde ilçe belediyeleri üzerine karşılaştırmalı bir analiz: Gemlik, İnegöl ve İzmit örnekleri* (Master's thesis, Bursa Uludağ Üniversitesi).

Çalıkoğlu, C. (2022). *Bölgesel kalkınma ve inovasyon sarmal modelleri ilişkisi: Türkiye örneği* (Master's thesis, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Çam, M. (2023). *İnsan Merkezli Toplumda İNovatif Tarım Uygulamaları: Kasaplar Köyü Örneği* (Master's thesis, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)).

Çelebi, C. (2020) İstihdam Politikalarının Bölgesel Esaslı Farklılaştırılmasına İlişkin Ülke Örneklerinin İncelenmesi Ve İŞKUR İçin Öneriler.

Çıldam, S. Y. (2019). Siirt şehrinde kişilere karşı işlenen suçların coğrafi analizi. *Türk Coğrafya Dergisi*, (73), 41-51.

Çukurova, G. (2017). Urbanization Effect of the Regional Development Project: Gap and Çukurova Sample. *PROCEEDING BOOK*.

Dağ, M. A. (2011). *Park Elektrik Siirt Madenköy Bakır İşletmesindeki iş güvenliği uygulamaları ve risk değerlendirmesi* (Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü).

Dağ, M., & Sevgili, Ü. (2023). Bölgesel Kalkınmada Lojistik Sektörünün Rolü: Siirt İli Örneği. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 10(102), 3526-3538.

Daş, Z. Ö. (2015). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Girişimciler İçin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projesi: Bölge Görünüm Raporları.

Doğan, B. (2015). Girişimciliğin Bölgesel Kalkınma Üzerine ETKİSİ. *Atlas Journal*, 1(1), 8-17.

Dökmen, G. (2009). Bölgesel kalkınmada yenilik sistemleri ve devletin rolü: Türkiye örneği (Doctoral dissertation, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)).

Dulupçu, M. A., Sungur, O., & Keskin, H. (2010). Bölgesel kalkınmada yeni yaklaşımlar ve Türkiye'de kalkınma planlarına yansımaları: kalkınma planlarının yeni teoriler açısından değerlendirilmesi. 6. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara.

Duman, M. Ç. (2022, June). Toplum 5.0: insan odaklı dijital dönüşüm. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 82, pp. 309-336). Istanbul University.

Ecer, K., Güner, O., & Çetin, M. (2021). Avrupa yeşil mutabakatı ve Türkiye ekonomisinin uyum politikaları. *İşletme ve iktisat çalışmaları dergisi*, 9(2), 125-144.

Ege, S. C. (2019). *Toplumsal bellek ve mekânsal temsiller: Tillo (Siirt) örneği* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Eraydın, A. (2004). Bölgesel kalkınma kavram, kuram ve politikalarında yaşanan değişimler. *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, 1, 126-146.

Erdoğan, B. (2008). *Aydın ilinin yatırım iklimi* (Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Erdoğan, Ö. (2009). *Neoliberal kent politikaları ve Tarlabasında kentsel yenileme* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Eryılmaz, T. (2011). Sürdürülebilir kalkınma kavramı ve Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma (Master's thesis, Avrupa Birliği Uluslararası İlişkiler Enstitüsü).

European Commission. (2021). The Digital Economy and Society Index (DESI) 2021. *European Commission Reports*. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>

Faggian, A., Modrego, F., & McCann, P. (2019). Human capital and regional development. *Handbook of regional growth and development theories*, 149-171.

Gaberli, A. G. Y. C., & Gaberli, Ö. Ü. Ü. (2023). Siirt'in kırsal turizm potansiyelinin değerlendirilmesi. *Journal of Current Debates in Social Sciences (CUDES)*, 6(S1), 20-36.

Gavurova, B., Megyesiova, S., & Hudak, M. (2021). Green growth in the OECD countries: A multivariate analytical approach. *Energies*, 14(20), 6719.

Gömleksiz, M. (2012). Bölgesel inovasyon sistemleri ve Türkiye: İstatistiki bölge birimleri sınıflandırması düzey 2 bölgeleri inovasyon indeksi.

Görkemli, H. N. (2011). Bölgesel kalkınmada teknoparkların önemi ve Konya Teknokent örneği.

Gurak, D. T., & Caces, F. (1992). Migration networks and the shaping of migration systems. *International Migration Systems: A Global Approach*, 150-176

Güzelsarı, S. (2003). Neo-liberal politikalar ve yönetim modeli. *Amme İdaresi Dergisi*, 36(2), 17-34.

Güzey, Ö. (2012). Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulamaları: neo-liberal kent politikaları, yeni kentsel aktörler ve gecekondü alanları. *İdealkent*, 3(7), 64-83.

Han, E., & Kaya, A. A. (2008). *Kalkınma ekonomisi teori ve politika*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Işık, N., & Kılınç, E. C. (2012). İnovasyon-güdümlü kalkınma: Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye üzerine bir inceleme. *Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 1(1), 31-68.

Işık, O. (2011). Uluslararası Hukukta Yatırım Kavramı: Antlaşmalar Temelinde Bir Değerlendirme. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, (28), 125-145.

İncüvez, O. E. (2021). *Kamu Özel İşbirlikleri: Yap İşlet Devret Modeli ve Uyuşmazlıkların Çözümü* (Master's thesis, Ankara Üniversitesi (Turkey)).

Johnstone, I. (2021). 10. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). *Yearbook of International Environmental Law*, 32(1), 284-289.

Karaca, N. (2024). *Yerel yönetimlerde vatandaş katılımı açısından Avrupa Birliği ve Türkiye uygulamaları* (Master's thesis, Necmettin Erbakan University (Turkey)).

Karagöz, K. (2007). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: 1970–2005. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 2(8), 929-948.

Kıvrak, E. F. (2019). *Ekonomik Büyüme ve Göç: AB ve Türkiye Arasındaki Göç Sorunu Kapsamında Göçün Türkiye’nin Ekonomisine Etkileri* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).

Kıracı, A., Çelik, M., Birinci, Y., & Aktuğ, S. S. (2015). Siirt ilinin sosyal ve ekonomik yapısı. *İktisadi Yenilik Dergisi*, 2(2), 17-55.

Kıran, S. (2017). *Turizm destinasyonları için sürdürülebilir turizmin önemi: Siirt ili örneği* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kolas, E. (2021). *Küresel değer zincirlerinin tasarımı dikkat edilmesi gereken faktörler* (Master's thesis, Maltepe University (Turkey)).

Kurt, D. B., & Güvenek, B. (2021). *Beşeri sermayenin ekonomik büyümeye etkisi: Eğitim göstergeleri ile Avrupa Birliği ülkeleri örneği* (Doctoral dissertation, Bayburt University).

Kuşat, N. (2013). Yeşil sürdürülebilirlik için yeşil ekonomi: avantaj ve dezavantajları–Türkiye incelemesi. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8(29), 4896-4916.

Kutlutürk, D. S., & Orhan, A. (2021). Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Etkinliği: Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (Marka) Ve Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA). *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 210-244.

Kvon, G. M., Lushchik, I. V., Karpenko, M. A., Zaitseva, N. A., Kulkov, A. A., Galushkin, A. A., & Yakupova, N. M. (2017). Regional investment policy: analysis and assessment of the investment environment state. *Eurasian Journal of Analytical Chemistry*, 12.

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466. <https://doi.org/10.2307/2938462>

Okur, U. (2017). *Bölgesel kalkınma politikaları ve Ağrı ilinin iktisadi analizi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Olgun, M. S., Cengiz, E., & Evin, R. (2024). Güneş Enerjisi ile Aydınlanan Bir Yaşam: Siirt'te 15 Kw'lık Bağ Evi Fotovoltaik Sistemi. *Hendese Teknik Bilimler ve Mühendislik Dergisi*, 1(1), 19-27.

Omarköy, Ç. (2023). Dezavantajlı bölgelerdeki okullarda teknoloji kullanımının toplumsal eşitlik temelinde değerlendirilmesi.

Ötgen, Y. (2021). Çevre sorunlarının çözümünde yeşil vergiler ve Türkiye değerlendirmesi.

Özcan, B. (2011). Sosyal sermaye ve ekonomik kalkınma.

Özgen, N. (2012). Siirt'in İnanç Turizmi Mekanları: Ziyaret (Veysel Karani) Ve Tillo (Aydınlar) Örnekleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17(27), 251-272.

Özyakışır, D. (2011). Beşeri sermayenin ekonomik kalkınma sürecindeki rolü: teorik bir değerlendirme.

Peck, F. W. (1996). Regional development and the production of space: the role of infrastructure in the attraction of new inward investment. *Environment and Planning A*, 28(2), 327-339.

Penekli, S. S. (2019). Beşeri sermaye yatırımlarının verimlilik üzerine etkisi: panel veri analizi (Master's thesis, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Pesen, S. (2022). Siirt Üniversitesi'nin 2018-2022 Yıllarına Ait Bütçe Çalışmalarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kamu Politikaları Ve Kalkınma*, 36.

Pezikoğlu, F. (2012). Sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınma kavramı içinde tarım-turizm-kırsal alan ilişkisi ve sonuçları. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2012(1), 83-92.

Pike, A., Rodríguez-Pose, A., & Tomaney, J. (2016). *Local and regional development*. Routledge.

Polat, B. (2018). Türkiye'de doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve yatırım ortamı iyileştirme çalışmalarının etkinliği.

Rochon, L. P. (1999). *Credit, money, and production: An alternative post-Keynesian approach*. Edward Elgar Publishing.

Sabirov, O. S., Berdiyarov, B. T., Yusupov, A. S., Absalamov, A. T., & Berdibekov, A. I. U. (2021). Improving ways to increase the attitude of the investment environment. *Revista Geintec-Gestao Inovacao E Tecnologias*, 11(2), 1961-1975.

Satı, Z. E., & Yılmaz, B. O. (2020). Endüstri 4.0 ortamında değişen iş ve mesleklerin Türkiye’de kadın istihdamına etkileri. *Strategic Public Management Journal*, 6(11), 54-76.

Savaşkan Gül, A. (2017). *Bölgesel kalkınma ajanslarının kurumsal kimlik bileşenlerinin incelenmesine yönelik bir araştırma* (Master's thesis, Batman Üniversitesi).

Sevinç, H. (2011). Bölgesel kalkınma sorunsalı: Türkiye’de uygulanan bölgesel kalkınma politikaları.

Silva, V. (2022). The ILO and the future of work: The politics of global labour policy. *Global Social Policy*, 22(2), 341-358.

Şahin, A. Y., & Aktuğ, S. S. (2021). Futbol Endüstri İle Bölgesel Kalkınmanın Sağlanması: Siirt İli Örneği. *Atlas Journal*, 7(38), 1483-1499.

Şimşek, A. (2013) Kalkınma Ajanslarının Performans Ölçümü.

Todaro, M. P. (1969). A model of labor migration and urban unemployment in less developed countries. *The American economic review*, 59(1), 138-148.

Tandırcıoğlu, Ö. Ü. H. (2022). Döngüsel Ekonominin Kamu Finansmanına Yansımaları: Yeşil Tahviller. *İşletme ve İktisat Araştırmaları*, 167.

TÜİK. (2022). *İç göç istatistikleri 2022*. SİİRT: TÜİK.

Torun, A. (2019) *Devletin kalkınma politikaları içindeki rolü ve kapsayıcı kalkınma* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Turguttopbaş, N. (2020). Sürdürülebilirlik, Yeşil Finans Ve İlk Türk Yeşil Tahvil İhracı. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12(22), 267-283.

Tutar, F., & Demiral, M. (2007). Yerel ekonomilerin yerel aktörleri: Bölgesel kalkınma ajansları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(1), 65-83.

Türker, M. (2009). Rekabetçilik, Ölçüm Metodolojisi Ve Türkiye İle AB Ülkeleri Karşılaştırması. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(1), 55-78.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022). İç göç istatistikleri 2022. *Türkiye İstatistik Kurumu Resmi Web Sitesi*. <https://data.tuik.gov.tr>

Uygur, H. K. (2020). Güneydoğu Anadolu Bölgesi Geneline Bulunan İnanç Mekanlarına İşlevsel Bir Yaklaşım. *Ritüelleri Ve Anlatılarıyla*, 39.

Ünen, Ç. (2015). *Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye ekonomisinde Wagner Yasası analizi (1998-2014)* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Üstün, K. T. (2021). Yeni Bir Dönemin Başlangıcı: Avrupa Yeşil Mutabakatı Ve Türk Çevre Hukuku Ve Politikalarına Etkileri. *Memleket Siyaset Yönetim*, 16(36), 329-366.

Yavaş, E. N. (2022). *Türkiye’de eğitim istihdam ilişkisi ve genç işsizliği sorunu* (Master's thesis, Bursa Uludag University (Turkey)).

Yılmaz, B. (2011). Bölgesel Politikaların Tarihsel Gelişimi Ve Yeni Bir Model Olarak Kalkınma Ajansları. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*; Sayı: 15; 29-41.

Yılmaz, Z., & İncekaş, E. (2018). Türkiye’de İnovasyon Ve Bölgesel Kalkınma. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 154-169.

Yildiz, İ. (2015) *İnsani gelişme ve insani yoksulluk bağlamında insani gelişme endeksi: Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ile Türkiye karşılaştırması* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Yılmaz, H. *Siirt ilinin demografik yapısının Türkiye ile karşılaştırılması ve bölgesel kalkınma açısından yorumlanması* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Yüksel, M. (2019) *Beşerî sermaye yatırımı ve köy enstitüleri örneği* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Zeybek, E. (2013). *Türkiyede uygulanan bölgesel kalkınma politikaları ve 2003-2011 dönemi Bilecik ili ekonomik gelişimi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

<https://media.iskur.gov.tr/100474/siirt.pdf>. (2024). 2025 tarihinde

<https://media.iskur.gov.tr/100474/siirt.pdf>:

<https://media.iskur.gov.tr/100474/siirt.pdf> adresinden alındı

Aykan, G. (2015). *Vilayet Salnamelerine Göre Tarihte Bitlis ve Bitlis' te Tarih*. İstanbul: Sümer Basım Hizmetleri.

Çelepçi, E. (2006). *Türkiye Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye' de Uygulanabilirliği*. Trabzon: KTÜ İİBF İktisat Bölümü.

Dinler, Z. (2012). *Bölgesel İktisat*. Bursa : Ekin Basım Yayın Dağıtım.

GAP. (2016a). GAP. <http://www.gap.gov.tr/gap-in-hedefleri-sayfa-23.html> adresinden alınmıştır

Güney, S. (2015a). *Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

http://www.siirt.gov.tr/kurumlar/siirt.gov.tr/jandarma/sayfa/03_Cografi_durum. (tarih yok). kaynak:

http://www.siirt.gov.tr/kurumlar/siirt.gov.tr/jandarma/sayfa/03_Cografi_durum.

www.siirt.gov.tr:

http://www.siirt.gov.tr/kurumlar/siirt.gov.tr/jandarma/sayfa/03_Cografi_durum adresinden alınmıştır

Kagider. (2016). KAGIDER. <http://www.kagider.org/kurumsal/kagider-hakkinda> adresinden alınmıştır

Kutanis, R. Ö. (2006). *Girişimci Kadınlar*. Sakarya: Değişim Yayınları.

Öztürk, İ. (2008). *İĞİAD 2008 Girişimcilik Raporu*. İstanbul: İĞİAD Yayınları.

Sevinç, H. (2011). Bölgesel Kalkınma Sorunsalı: Türkiye' de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*.

Stanford, J. (2009). *Herkes İçin İktisat*. İstanbul: Yordam Kitabevi.

T.C Bilim, S. v. (2013). *T.C Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı*. T.C Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.

www.healthworldnews.net. (2021, NİSAN 21). www.healthworldnews.net. <https://www.healthworldnews.net/turkiyedeki-kalkinma-ajanslari/> adresinden alınmıştır

Saner, G. (2019). *Son On Yılda Türkiye'de Yatırım Ortamı ve Tarımsal Yatırımlardaki Gelişmeler*. İZMİR: Akçağ yayınları.

Yılmaz, H. (2016, Temmuz). *Siirt ilinin demografik yapısının Türkiye ile karşılaştırılması ve bölgesel kalkınma açısından yorumlanması*. SİİRT.

İŞKUR. (2022). *İşgücü Piyasası Araştırması Siirt İli 2022 Yılı Sonuç Raporu*. Siirt: İŞKUR.